

Dr. J. van Wijk (red.)

De aanloop

Onderzoeksverslag lectoraat Engels
Enquêtes primair onderwijs

Driestar hogeschool

TALENT IN ONTWIKKELING

Colofon

Publicatierreeks Lectoraat Engels nr. 4
www.lectoraatengels.nl
www.driestar-educatief.nl

Burg. Jamessingel 2
2803 PD Gouda
Postbus 368
2800AJ Gouda
Telefoon: (0182) 540333

Uitgave: Driestar Educatief, lectoraat Engels
Datum van uitgifte: april 2013

De symboliek van de gebruikte publicatietitels is ontleend aan het beeld van een kloof die moet worden overbrugd. De eerste publicatie van het lectoraat, De kloof, wijst op het verschil dat er bestaat in examenresultaten voor het vak Engels van reformatorische en niet-reformatorische scholieren. In de publicatie De zijden gaat het om een situatiebeschrijving voor het vak Engels aan beide zijden van de genoemde kloof. Tevens gaat het over het verschil in beleving tussen docenten, leerlingen en hun ouders. In de publicatie De bruggen is verslag gedaan van interventies die reformatorische scholen hebben uitgevoerd om de resultaten van Engels te verbeteren. In deze publicatie, De aanloop genaamd, wordt verslag gedaan van onderzoek uitgevoerd in het primair onderwijs. Andere publicaties zullen steeds aan deze symboliek hun naam ontleenen. Onder de titel Het voertuig zullen inzichten over tweedetaalverwerving gepubliceerd worden.

Rapportage enquêtes primair onderwijs

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding	4
Hoofdstuk 2 Theoretische achtergrond	5
Hoofdstuk 3 Methode	6
Hoofdstuk 4 Docentenenquête.....	7
Hoofdstuk 5 Samenvatting docentenenquête.....	25
Hoofdstuk 6 Enquête ouders	26
Hoofdstuk 7 Samenvatting enquête ouders	33
Hoofdstuk 8 Discussie en aanbevelingen.....	34
Hoofdstuk 9 Adviezen enquêtes	35
Literatuur	38
Bijlagen.....	40
Bijlage 1 Vragen voor interviews	40
Bijlage 2 Vragen voor observaties.....	41
Bijlage 3 Kerndoelen Engels basisonderwijs 2004	43

Hoofdstuk 1 Inleiding

Reformatorische scholen kampen al jaren met lage examenresultaten voor het vak Engels. Er is een algemeen beeld waar te nemen waarin de cijfers van Engels zowel in vergelijking met andere vakken als in vergelijking met niet-reformatorische scholen consequent lager zijn, zo blijkt uit rapportage van de Inspectie van het Onderwijs. Hoewel incidenteel verbetering per school of per jaar kon worden geconstateerd, bleek het negatieve resultaat constant te zijn. In 2010 is Driestar Hogeschool gestart met een lectoraat Engels. In samenwerking met de zeven scholen voor reformatorisch voortgezet onderwijs wordt gezocht naar verbetering van de resultaten voor het vak Engels. Allereerst is er onderzoek gedaan naar de voornaamste oorzaken van het feit dat de resultaten voor Engels op deze scholen sterk achterblijven ten opzichte van de landelijke gemiddelden. Vervolgens is nagegaan welke initiatieven er in het verleden ontwikkeld zijn om de situatie te verbeteren? Een derde onderzoeksdoel is de vraag naar ideeën over taalverwerving. Welke strategieën zijn volgens wetenschappelijk onderzoek goed toepasbaar in het vak Engels op de reformatorische school? Ten slotte zullen er pilots uitgevoerd worden op middelbare scholen.

Het onderzoek

Het hele onderzoek heeft de volgende opzet.

1. Onderzoek naar verschillen in behaalde resultaten bij schoolexamens door leerlingen van de reformatorische scholen en alle andere scholen voor vo in Nederland. De cijfers van de reformatorische scholen zijn opgevraagd en vergeleken met de cijfers van alle niet-reformatorische scholen. De uitkomsten hiervan zijn gepubliceerd in het rapport *De kloof* (2011). Onderzocht zijn de jaren 2005-2009.
2. Leerlingen vo, docenten vo en ouders vo zijn door middel van een enquête bevroegd op een groot aantal aspecten van het Engels zowel binnen als buiten onze scholen. Om tot een zo betrouwbaar mogelijk beeld te komen is triangulatie toegepast door deze enquêtes door middel van interviews en observaties te verifiëren. Hiervan is verslag gedaan in het rapport *De zijden* (2013).
3. In de achterliggende tien jaar zijn interventies door de reformatorische scholen uitgevoerd om het Engels te verbeteren. Deze interventies zijn uitvoerig bestudeerd. Verslaglegging hiervan is gedaan in het rapport *De bruggen* (2012).
4. Bestaande literatuur over taalverwerving wordt bestudeerd en geanalyseerd. Publicatie van deze studie zal volgen in het rapport *Het voertuig*.
5. In het vierde jaar worden pilots opgezet en uitgevoerd in de scholen om bevindingen uit de literatuur en gedane aanbevelingen te toetsen aan de praktijk.

Dit rapport over de gehouden enquêtes in het primair onderwijs heeft de volgende indeling: eerst worden de theoretische achtergrond en de gehanteerde methode beschreven, waarna achtereenvolgens de docentenenquête en de ouderenquête uitgewerkt en beschreven worden. Hierop volgen discussie en aanbevelingen van de genoemde categorieën.

Hoofdstuk 2 Theoretische achtergrond

Nadat de Wet op het Basisonderwijs in 1981 stelde dat Engels onderwezen moest worden in het basisonderwijs, duurde het nog tot 1 augustus 1986 dat het vak verplicht werd. Zelfs toen werden het aantal uren en de leerjaren niet officieel maar officieus voorgeschreven: 80 à 100 uur Engels in de hoogste groepen van de basisschool. Het onderzoek Edelenbos (1993) laat zien dat er in de praktijk grote verschillen zijn opgetreden die samenhangen met onder andere de motivatie van de leerkracht, opvattingen over het vak en de tijd van het jaar. Een onderzoek uitgevoerd door het SLO in 2011 toont aan dat er nog steeds grote verschillen bestaan in de manier waarop Engels aangeboden wordt en in welke mate het vak een plaats krijgt in het lesrooster (Thijs, Tuin en Trimbos, 2011). De meeste scholen (66%) starten in de bovenbouw met Engels in het Basisonderwijs (Eibo). Een studie van Edelenbos (1990) bracht aan het licht dat er aanvankelijk ook grote verschillen bestonden tussen de leergangen voor Engels die in het basisonderwijs werden gebruikt en de manier waarop docenten hun lessen gaven. Ook nu blijkt dat bijna alle (93%) leerkrachten gebruik maken van een methode en dat de diversiteit groot is. Dit is in eerder onderzoek gesignaleerd (Heesters, 2008; Oostdam, 2010).

De aansluiting van Engels in het basisonderwijs op het voortgezet onderwijs laat nog altijd te wensen over. Uit de rapportage van het SLO blijkt dat er in de meeste gevallen geen overdracht is van leerlinggegevens van het po naar het vo (SLO-rapport p. 47) Het onderzoek van het lectoraat Engels geeft een zelfde beeld (Van Wijk, 2012).

Hoofdstuk 3 Methode

Omdat het doel is de situatie binnen de reformatorische basisscholen in kaart te brengen, is gekozen voor een grootschalig kwantitatief onderzoek. Er zijn twee soorten enquêtes uitgezet: onder docenten en ouders.

Ouders van kinderen uit het primair onderwijs (po) (368) en docenten van het po (182) werden geënquêteerd. Daarvoor zijn 250 scholen aangeschreven met de vraag of zij bereid waren de online-enquête in te vullen. Via de deelnemende scholen zijn vervolgens de ouders benaderd. Uiteindelijk hebben 186 leerkrachten primair onderwijs de enquête ingevuld en 435 ouders primair onderwijs. Docenten kregen 37 vragen voorgelegd, de ouders 14. De volledige lijsten zijn als bijlage bijgevoegd.

De keuze om alleen reformatorisch primair onderwijs te onderzoeken en geen onderzoek uit te voeren in het niet-reformatorisch onderwijs, is bewust gemaakt. Er was namelijk in 2011 een groot onderzoek uitgevoerd door het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO) om een beter beeld te krijgen van het Eibo. Vanuit dat onderzoek was het op veel facetten goed mogelijk een spiegeling van de eigen resultaten te verkrijgen.

Voorafgaand aan de uitvoering van het enquête-onderzoek zijn de verschillende enquêtes door middel van een pre-test in drie scholen uitgevoerd. Enkele vragen uit de interviews werden aangescherpt of anders geformuleerd en twee vragen werden toegevoegd. Voor het uitvoeren van de enquêtes is gebruik gemaakt van het internetprogramma HBO-Spiegel. Nadat alle enquêtes van zowel po als vo ingevuld waren, zijn de gegevens verwerkt door het bureau BMOOO uit Groningen. De waarden van de uitkomsten bij de grafieken komen niet altijd tot 100%. Dit heeft te maken met het feit dat niet altijd alle respondenten bij (deel-) vragen een antwoord hebben gegeven.

Triangulatie

Het is van belang de bevindingen uit de enquêtes op hun betrouwbaarheid te toetsen. Daartoe is triangulatie toegepast.

Hoewel de gegevens die de enquêtes hebben opgeleverd een evenwichtig beeld bij alle gestelde vragen geven, is het toch zinvol om zogenaamde triangulatie toe te passen. Die vindt plaats door de uitkomsten door middel van observaties in de Engelse les en door interviews bij docenten te toetsen. Deze observaties zijn uitgevoerd door pabostudenten van Driestar Educatief.

In totaal zijn er 54 lesobservaties gedaan in het primair onderwijs. Bewust is gelet op wat uit de enquêtes naar voren was gekomen. Vooral zijn allerlei facetten van het lesgeven en het docenten- en leerlinggedrag nader onderzocht.

De vragenlijst van de observaties is als bijlage toegevoegd.

Daarnaast zijn er interviews in de scholen afgenomen om triangulatie op de docenten-enquêtes toe te passen. Per school zijn directieleden en leerkrachten geïnterviewd. De directies zijn bewust betrokken bij het onderzoek, omdat zij verantwoordelijk zijn voor de teams en zij vanuit een andere optiek zicht hebben op het functioneren van hun leerkrachten. Naast het toetsen van de uitkomsten van de enquêtes zijn leerkrachten uitdrukkelijk uitgenodigd om hun eigen visie op het Engels weer te geven. Er is gebruik gemaakt van halfopen interviews. Daarin worden vooraf geformuleerde vragen gesteld, maar er is ook ruimte voor vrije inbreng van de ondervraagde. Vervolgens zijn al deze gegevens op zich weer geanalyseerd en verwerkt. De vragen die gesteld zijn bij de interviews, zijn als bijlage bijgevoegd.

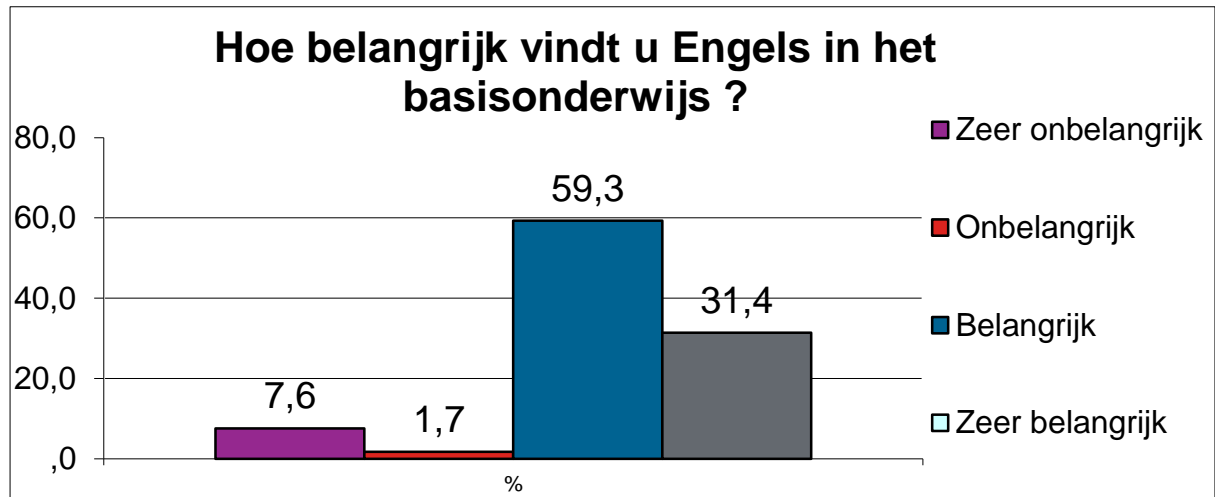
De onderliggende onderzoeksvragen die aan de orde komen in dit onderzoek, zijn:

- * Het inzichtelijk maken van de beleving met betrekking tot didactiek, attitude, rol van het Engels, blootstelling etc.;
- * Het inzicht verkrijgen in de houding en opvattingen van ouders (reformatorisch).

Hoofdstuk 4 Docentenenquête

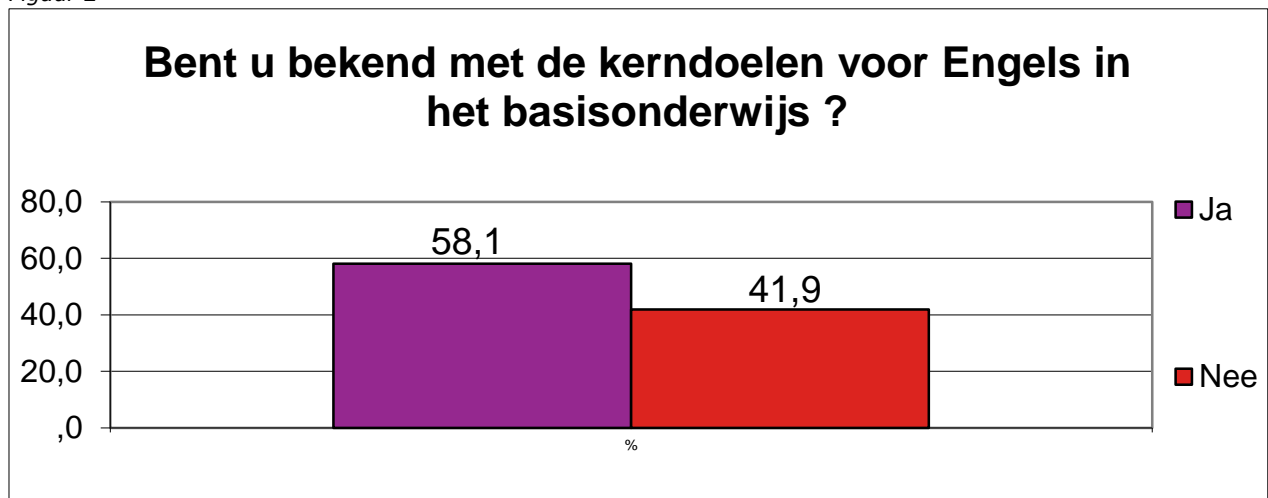
Aan de docenten zijn 37 vragen voorgelegd. Hierna wordt de uitkomst via grafieken beschreven.

Figuur 1

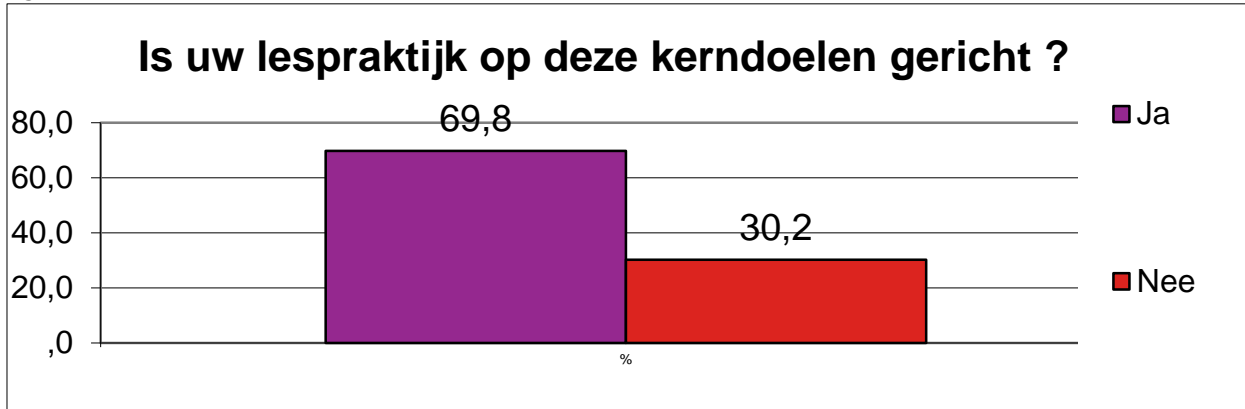
Bij de vraag "Hoe belangrijk vindt u Engels in het basisonderwijs?" vindt 59,3% van de ondervraagden Engels belangrijk en 31,4% zeer belangrijk. De waarden voor onbelangrijk en zeer onbelangrijk zijn 1,7% en 7,6 % respectievelijk.

Figuur 2

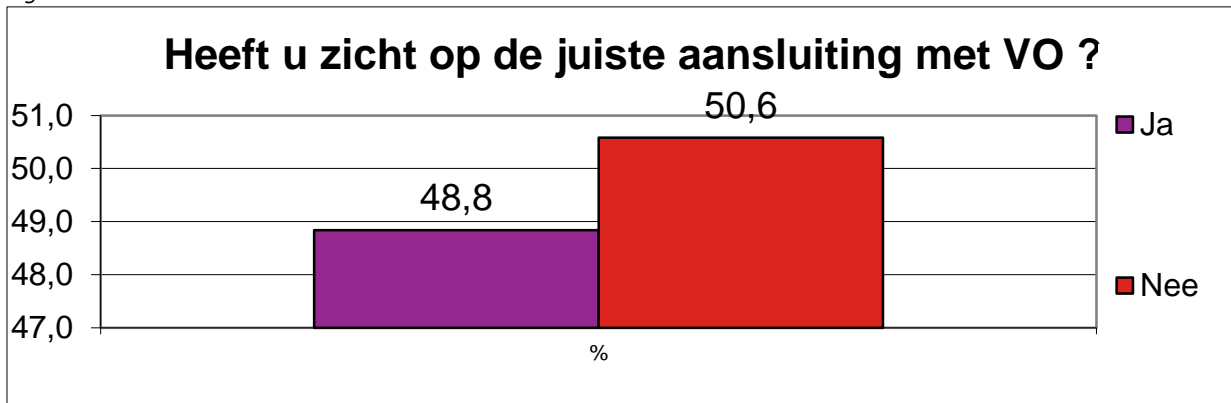
Bij de vraag "Bent u bekend met de kerndoelen voor Engels in het basisonderwijs?" geeft een meerderheid van 58,1% aan bekend te zijn en 41,9% aan niet bekend te zijn met de kerndoelen.

Figuur 3

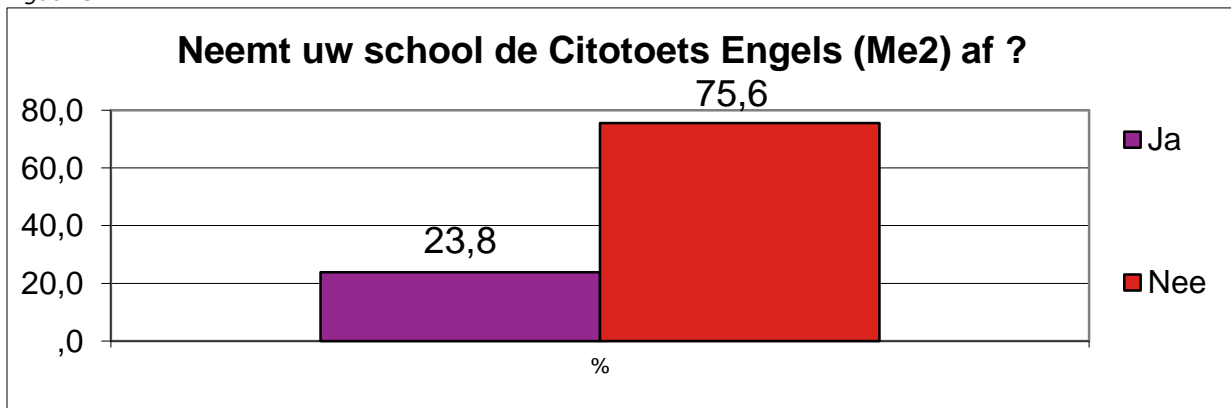
Op de vraag "Is uw lespraktijk op deze kerndoelen gericht?" antwoordt 69,8% bevestigend en 30,2% ontkennend.

Figuur 4

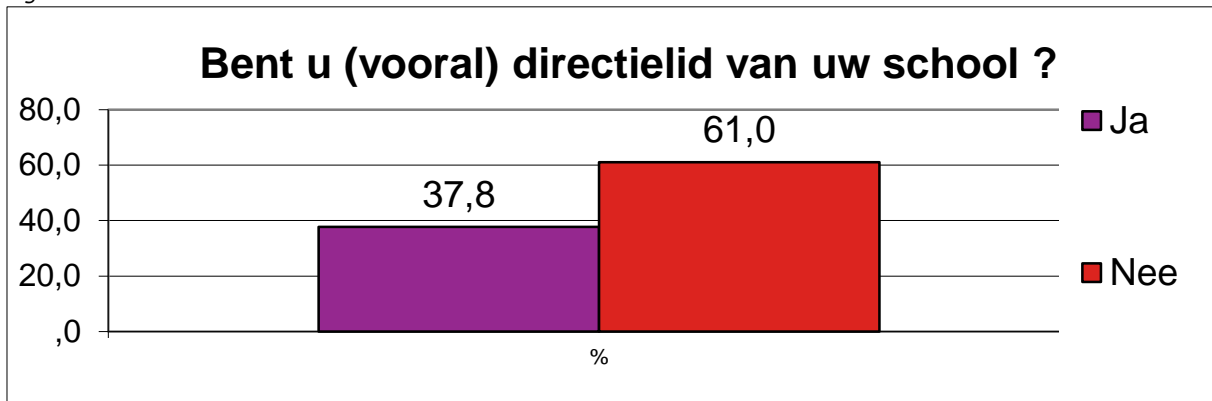
De vraag "Heeft u zicht op de juiste aansluiting met VO?" beantwoordt 48,8% met ja en 50,6 met nee.

Figuur 5

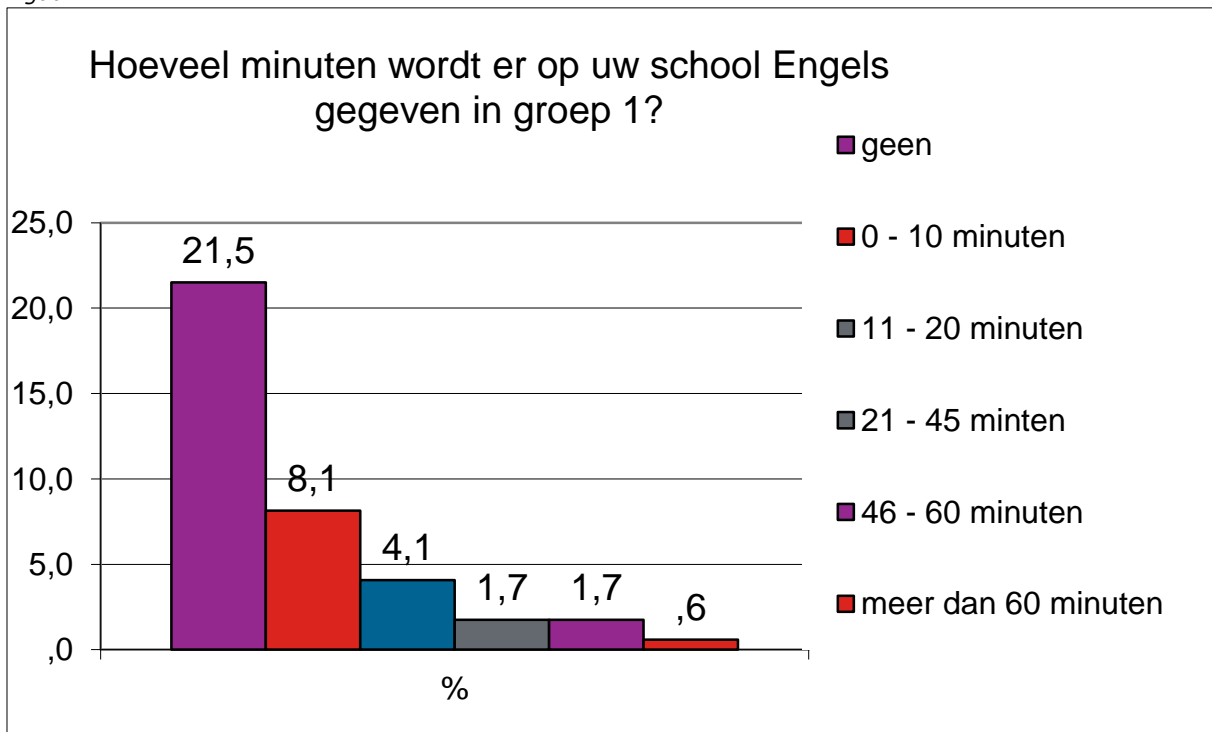
Op de vraag "Neemt uw school de Cito-toets Engels (Me2) af?" antwoordt 23,8 bevestigend en 75,6% ontkennend.

Figuur 6

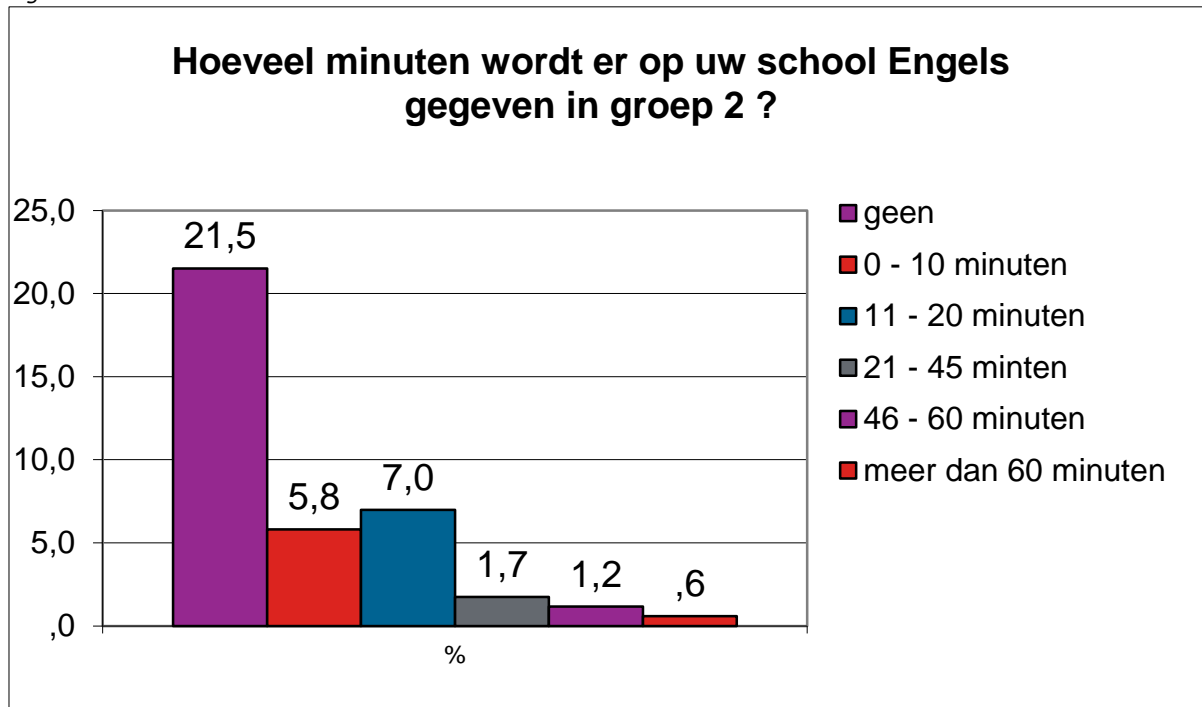
Op de vraag "Bent u (vooral) directielid van uw school?" geeft 37,8 % aan dat te zijn en 61% dat niet te zijn.

Figuur 7

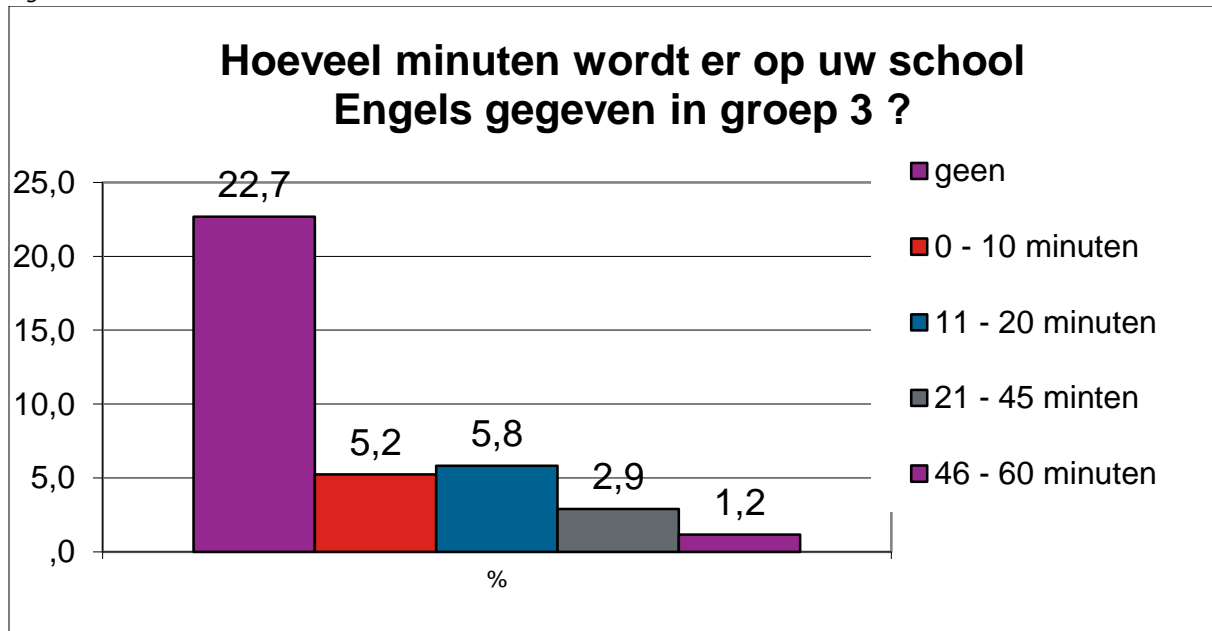
Op de vraag "Hoeveel minuten wordt er op uw school Engels gegeven in groep 1?" geeft 21,5% aan geen Engels te geven. 8,1% doet dat tussen 0 en 10 minuten per week. 4,1% tussen 11 en 20 minuten. Nog kleinere waarden gelden voor langere tijd, namelijk 1,7% voor beide 21 tot 45 minuten en 46 tot 60 minuten. Amper een procent geeft langer les dan 60 minuten.

Figuur 8

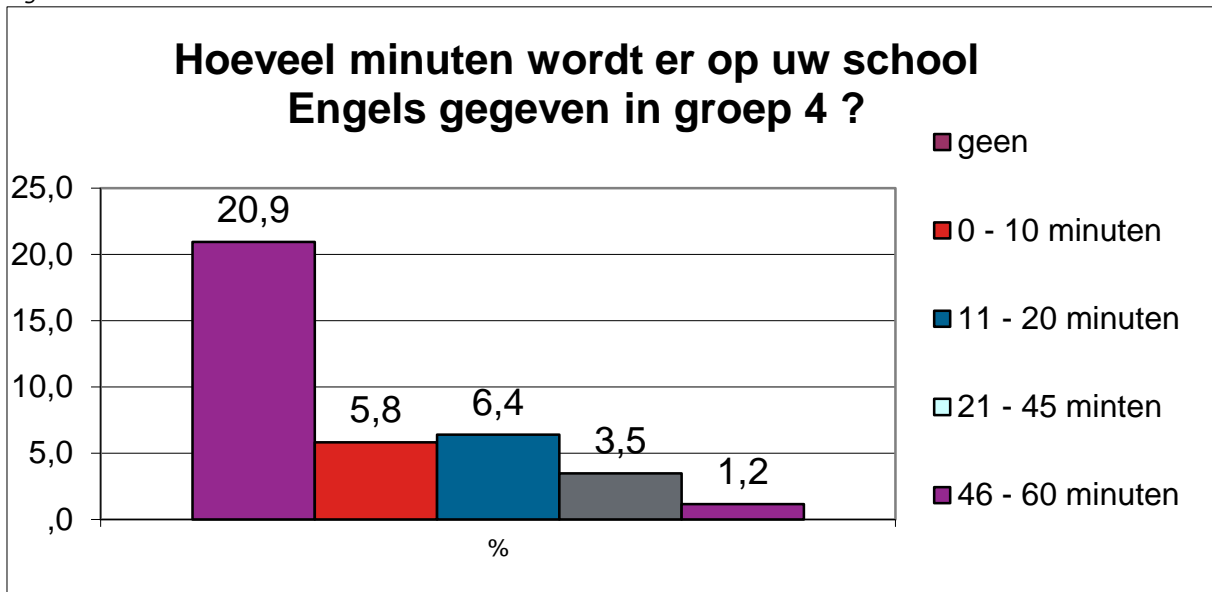
Op de vraag "Hoeveel minuten wordt er op uw school Engels gegeven in groep 2?" zegt 21,5% geen Engels te geven. 5,8% doet dat tussen 0 en 10 minuten, 7,0% tussen 11 en 20 minuten, 1,7% tussen 21 en 45 minuten, 1,2% tussen 46 en 60 minuten en amper 1 % meer dan 60 minuten.

Figuur 9

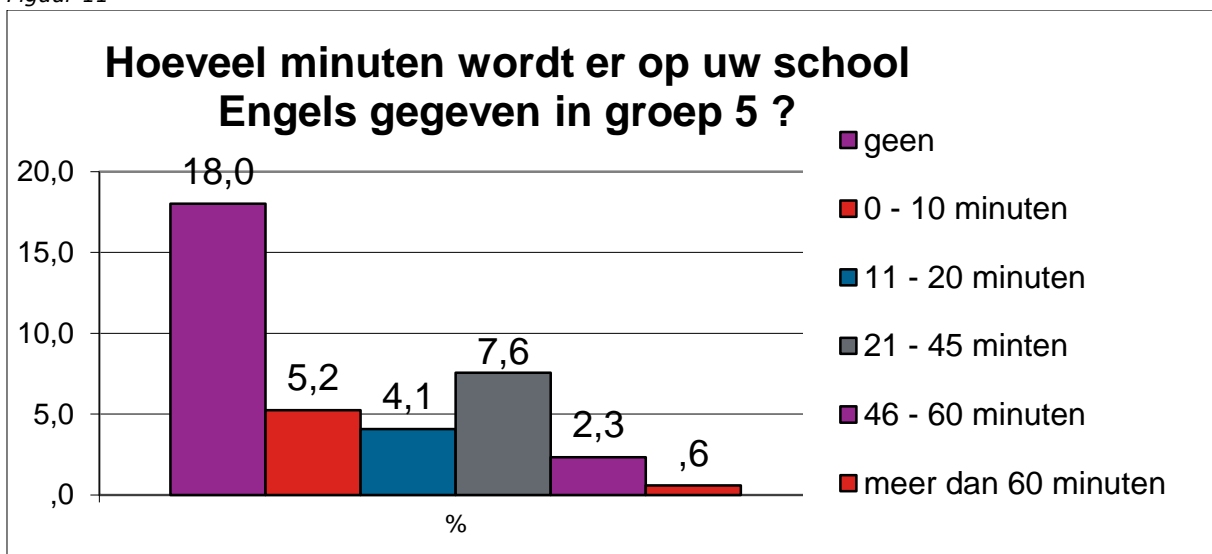
De vraag "Hoeveel minuten wordt er op uw school Engels gegeven in groep 3?" beantwoordt 22,7% met 'geen'. 5,2% geeft het antwoord 'tussen 0 en 10 minuten', 5,8% antwoordt met 'tussen 11 en 20 minuten'. 2,9% meldt 'tussen 21 en 45 minuten' en 1,2% 'tussen 45 en 60 minuten'.

Figuur 10

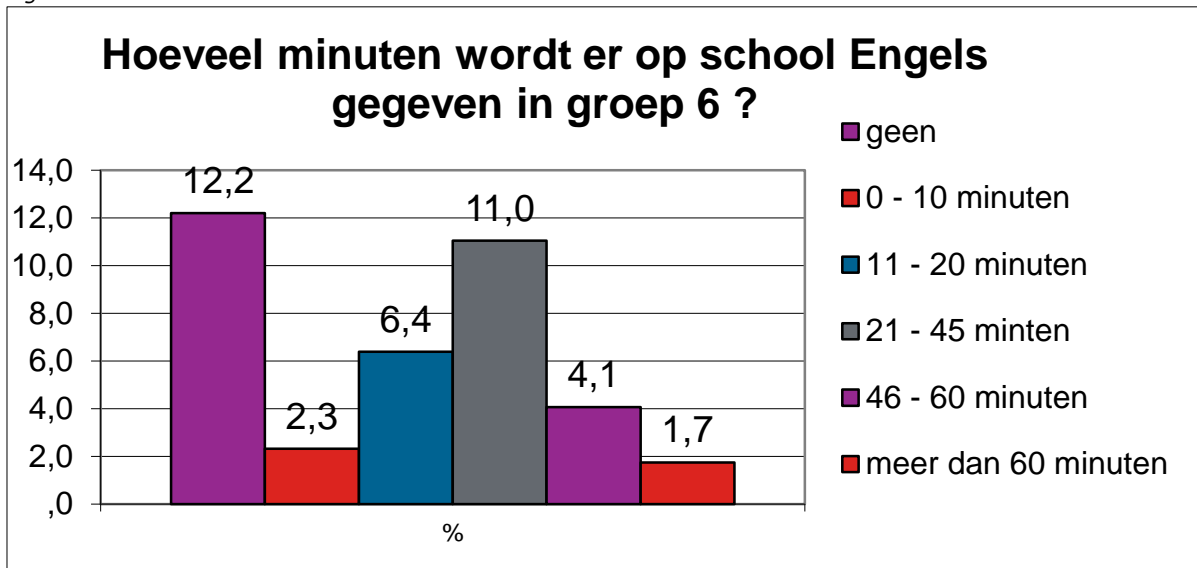
Op de vraag "Hoeveel minuten wordt er op uw school Engels gegeven in groep 4?" geeft 20,9% het antwoord 'geen'. Voor de waarde 0 tot 10 minuten is dat 5,8%. Voor de waarde tussen 11 en 20 minuten is dat 6,4%. Voor de waarde tussen 21 en 45 minuten is dat 3,5% en voor de waarde tussen 46 en 60 minuten is het 1,2%.

Figuur 11

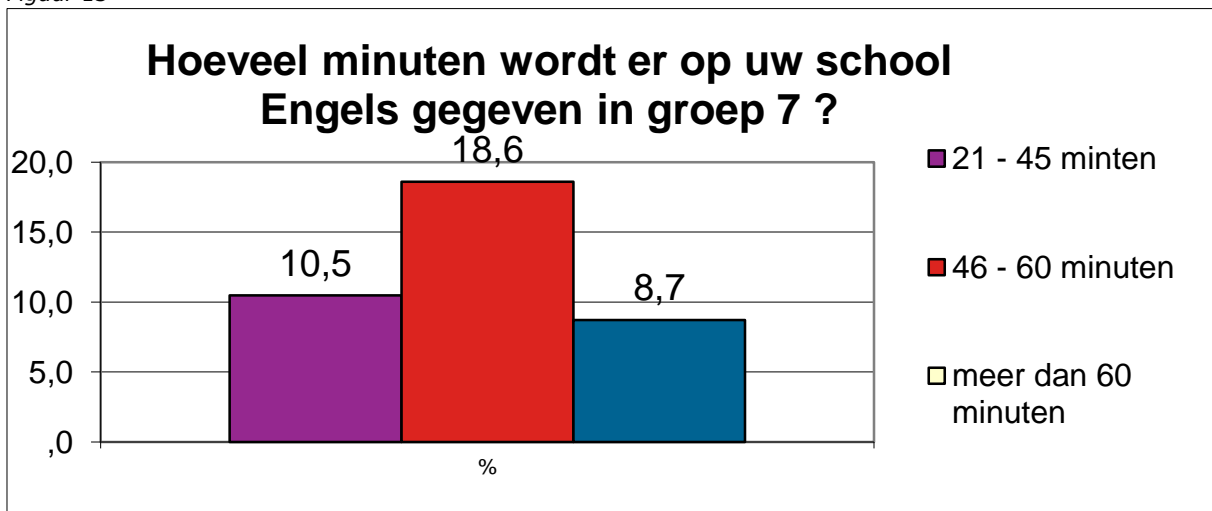
De vraag "Hoeveel minuten wordt er op uw school Engels gegeven in groep 5?" beantwoordt 18% met 'geen'. 5,2% kiest voor de waarde tussen 0 en 10 minuten, 4,1% voor de waarde tussen 11 en 20 minuten, 7,6% voor de waarde tussen 21 en 45 minuten, 2,3% voor de waarde tussen 56 en 60 minuten. Minder dan 1% geeft meer dan 60 minuten Engels.

Figuur 12

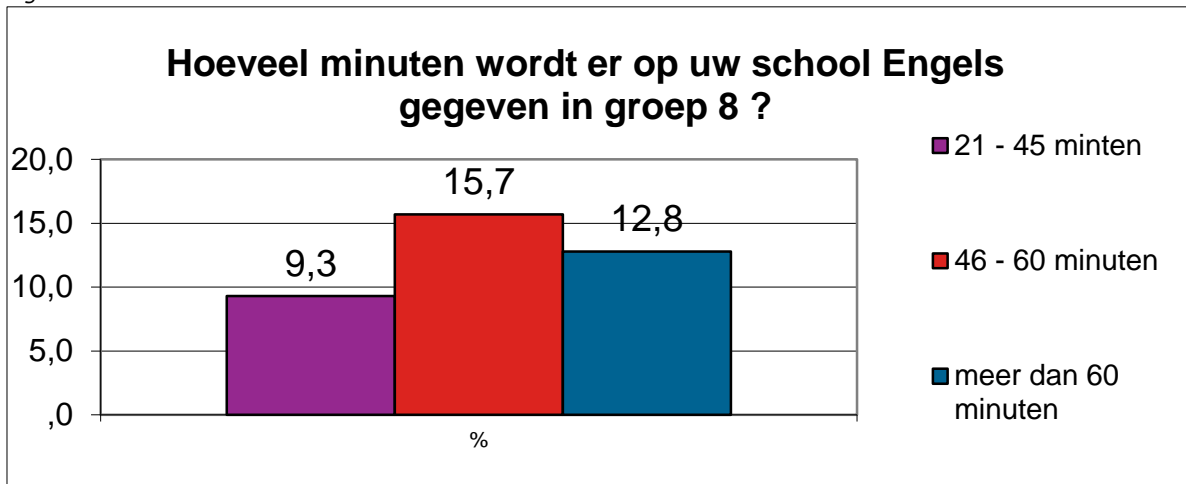
Op de vraag "Hoeveel minuten wordt er op school Engels gegeven in groep 6?" antwoordt 12,2% met 'geen'. 2,3% beantwoordt de vraag met de waarde tussen 0 en 10 minuten, 6,4% kiest voor de waarde tussen 11 en 20 minuten, terwijl 6,4% kiest voor de waarde tussen 21 en 45 minuten en 4,1% voor de waarde tussen 46 en 60 minuten. 1,7% heeft gekozen voor de waarde meer dan 60 minuten.

Figuur 13

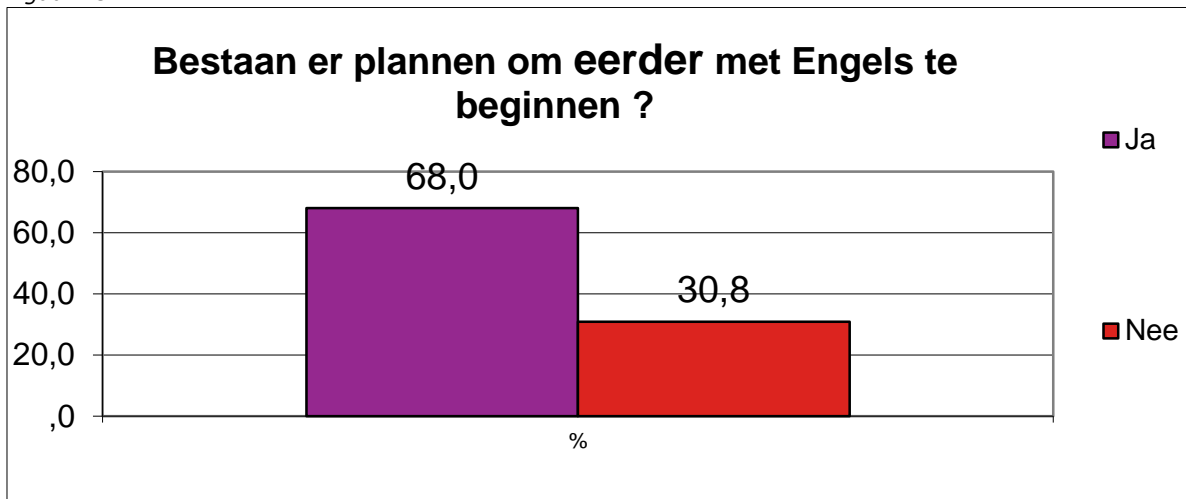
De vraag "Hoeveel minuten wordt er op uw school Engels gegeven in groep 7?" beantwoordt 10,5% met een keuze voor de waarde tussen 21 en 45 minuten. 18,6% maakt een keuze voor de waarde tussen 46 en 60 minuten, terwijl 8,7% aangeeft meer dan 60 minuten Engels te geven.

Figuur 14

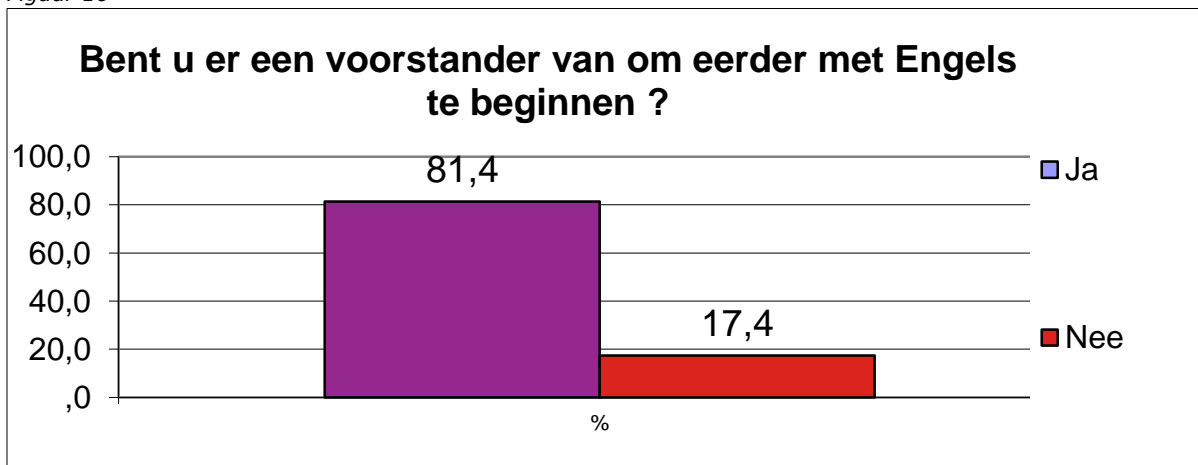
Bij de vraag "Hoeveel minuten wordt er op uw school Engels gegeven in groep 8?" kiest 9,3% voor de waarde tussen 21 en 45 minuten, 15,7% voor de waarde tussen 46 en 60 minuten, terwijl 12,8% aangeeft meer dan 60 minuten aan Engels te besteden.

Figuur 15

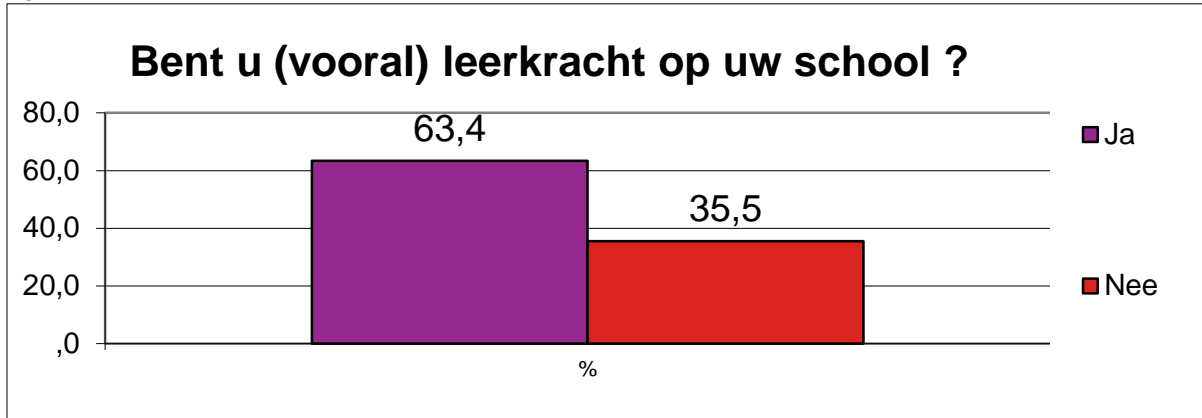
De vraag "Bestaan er plannen om eerder met Engels te beginnen?" beantwoordt 68% met ja, terwijl 30,8% deze vraag met nee beantwoordt.

Figuur 16

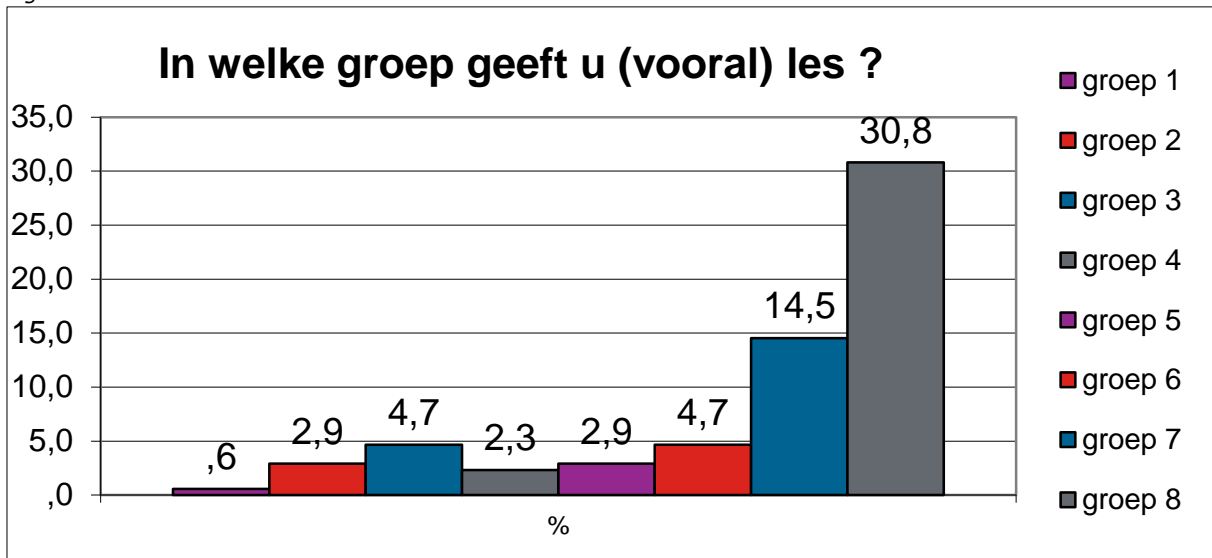
De vraag "Bent u er een voorstander van om eerder met Engels te beginnen?" beantwoordt 81,4% met ja, terwijl 17,4% deze vraag met nee beantwoordt.

Figuur 17

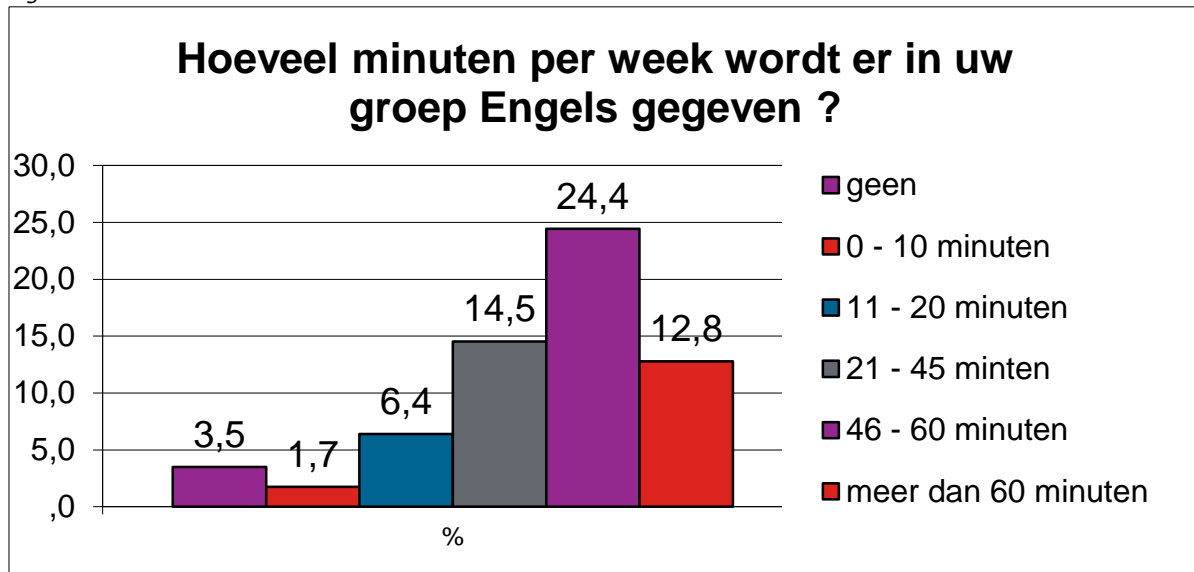
De vraag "Bent u (vooral) leerkracht op uw school?" beantwoordt 63,4% met ja, terwijl 35,5% deze vraag met nee beantwoordt.

Figuur 18

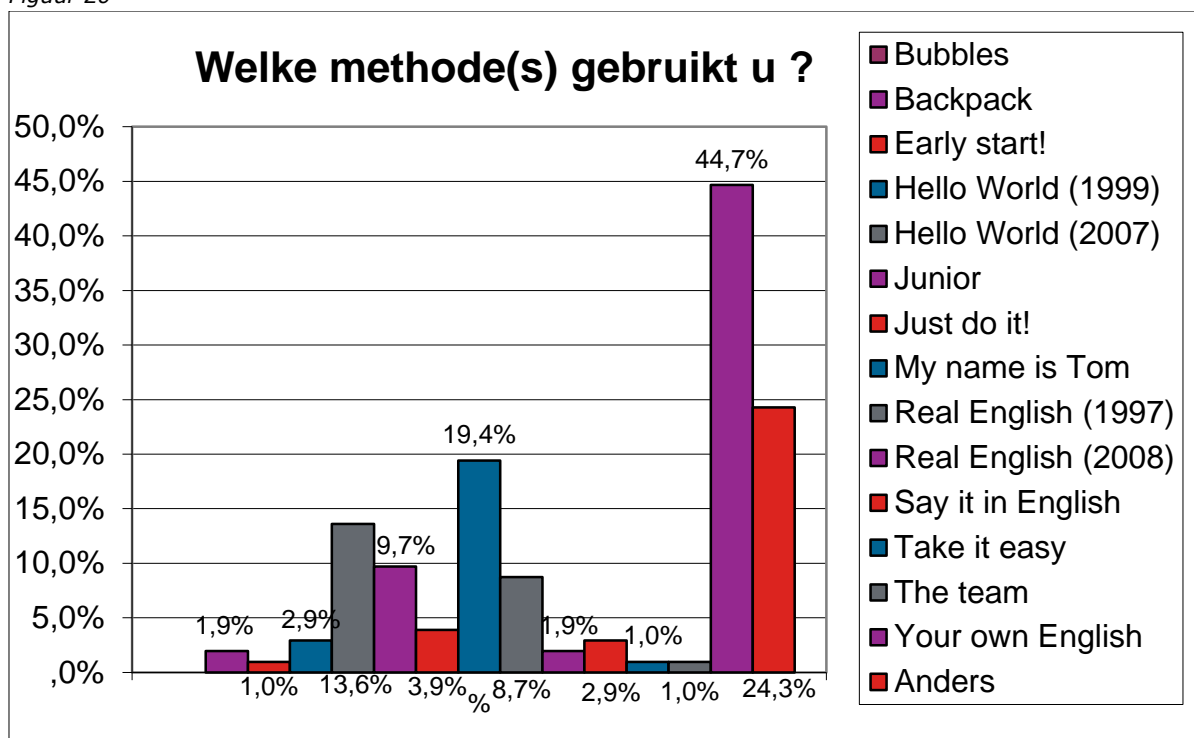
Voor de vraag "In welke groep geeft u (vooral) les?" geldt dat 30,8% lesgeeft in groep 8, 14,5% in groep 7, 4,7% in groep 6, 2,9% in groep 5, 2,3% in groep 4, 4,7% in groep 3, 2,9% in groep 2 en 0,6% in groep 1.

Figuur 19

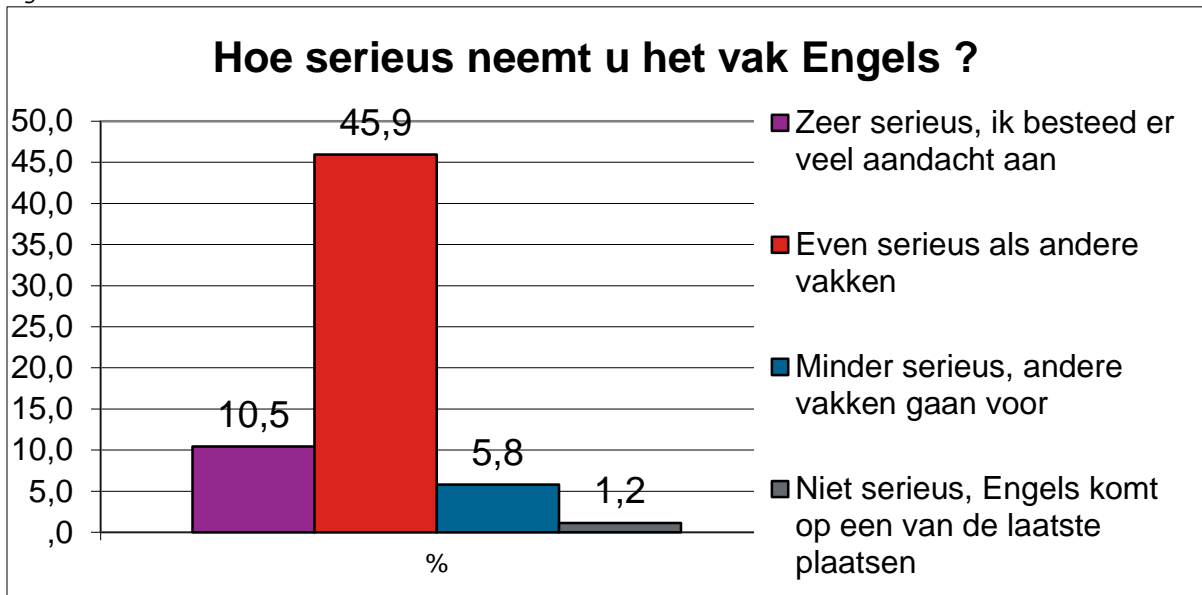
Voor de vraag "Hoeveel minuten per week wordt er in uw groep Engels gegeven?" geeft 12,8% aan dat meer dan 60 minuten te doen. 24,4% doet dat tussen 46 en 60 minuten. 14,5% geeft tussen 21 en 45 minuten Engels, 6,4% tussen 11 en 20 minuten en 1,7% tussen 0 en 10 minuten. 3,5% geeft aan geen Engels te geven.

Figuur 20

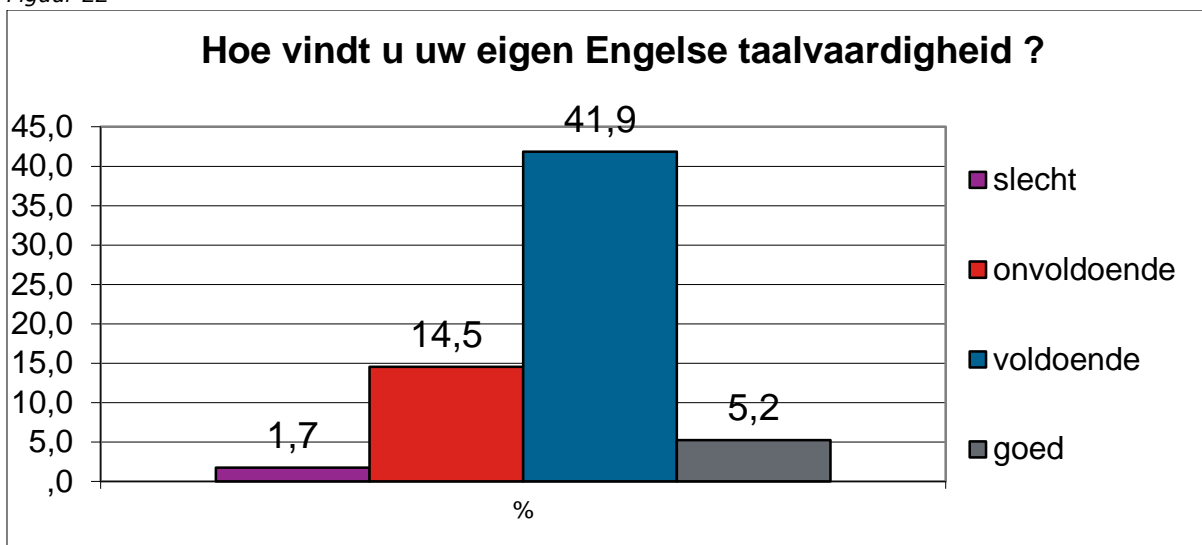
Figuur 20 geeft een overzicht welke methodes in de scholen gebruikt worden. 44,7% gebruikt Your own English. 19,4% gebruikt My Name is Tom. 13,6% gebruikt Hello World (versie 2007). 8,7% gebruikt Real English (versie 1997). 9,7% gebruikt Junior. 2,9% maakt gebruik van Say it in English. 24,3% gebruikt een andere methode dan hier vermeld. De overige percentages liggen rond de 1%.

Figuur 21

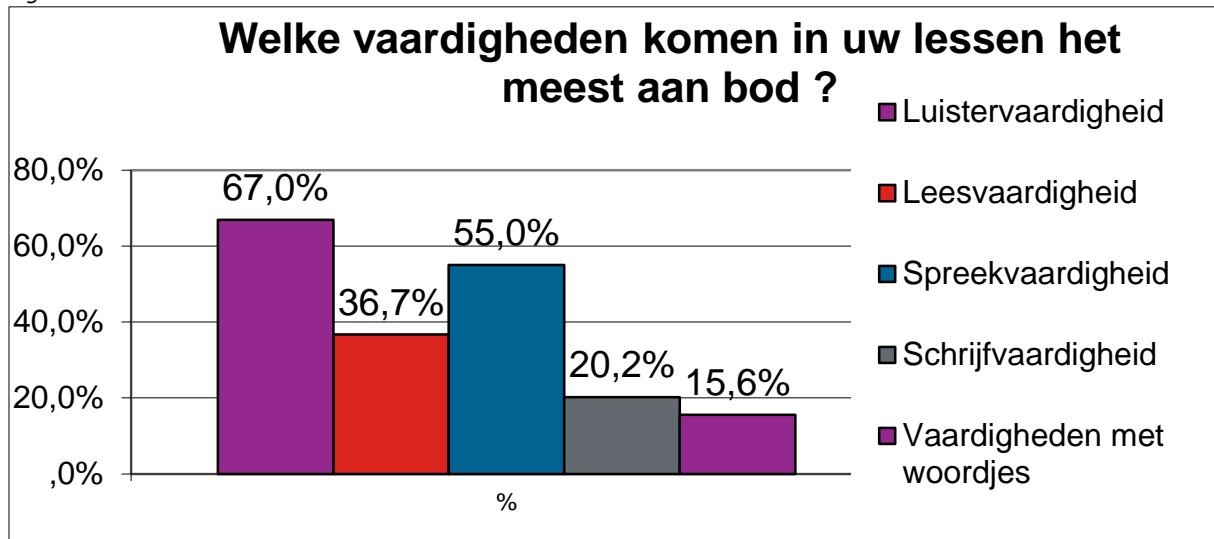
De vraag "Hoe serieus neemt u het vak Engels?" beantwoordt 45,9% met 'Even serieus als andere vakken'. 10,5% antwoordt met 'Zeer serieus, ik besteed er veel aandacht aan'. 5,8% antwoordt met 'Minder serieus, andere vakken gaan voor'. 1,2% ten slotte beantwoordt deze vraag met 'Niet serieus, Engels komt op een van de laatste plaatsen'.

Figuur 22

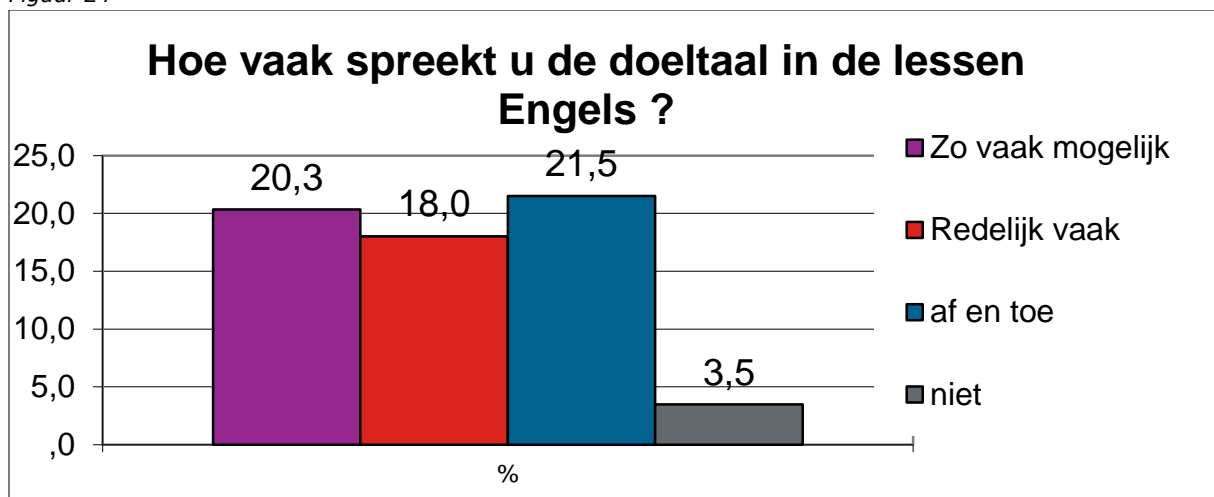
De vraag "Hoe vindt u uw eigen Engelse taalvaardigheid?" beantwoordt 41,9% met voldoende en 14,5% met onvoldoende. 5,2% beschouwt de eigen vaardigheid als goed, terwijl 1,7% deze ziet als onvoldoende.

Figuur 23

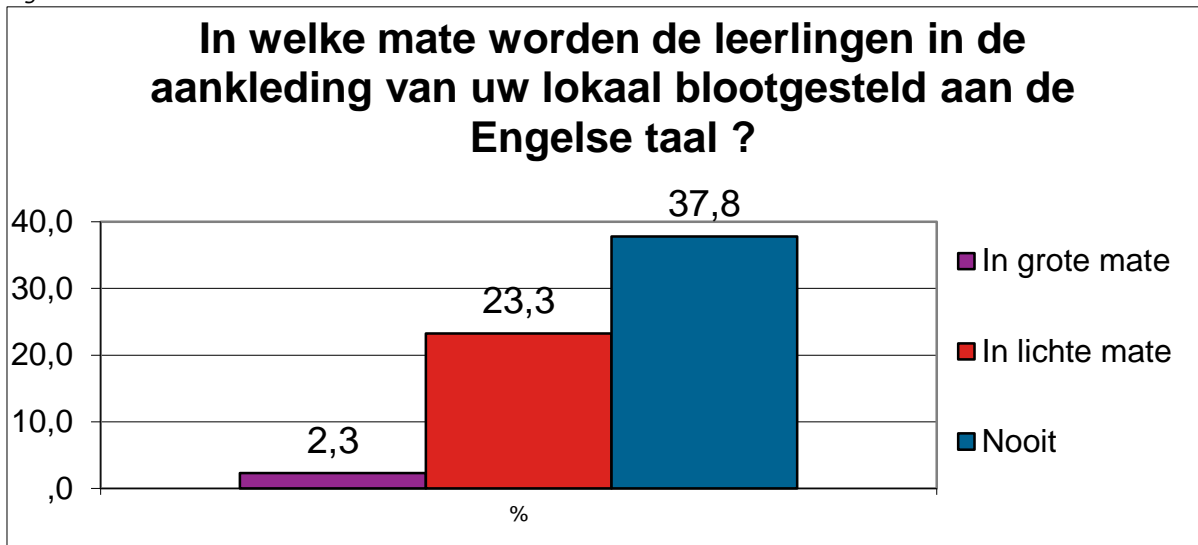
Volgens de vraag "Welke vaardigheden komen in uw lessen het meest aan bod?" wordt de meeste aandacht besteed aan luistervaardigheid: 67%. Spreekvaardigheid komt daarna het meest aan bod: 55%. Leesvaardigheid volgt daarna met 36,7%. Voor schrijfvaardigheid kiest 20,2% en voor vaardigheid met woordjes 15,6%.

Figuur 24

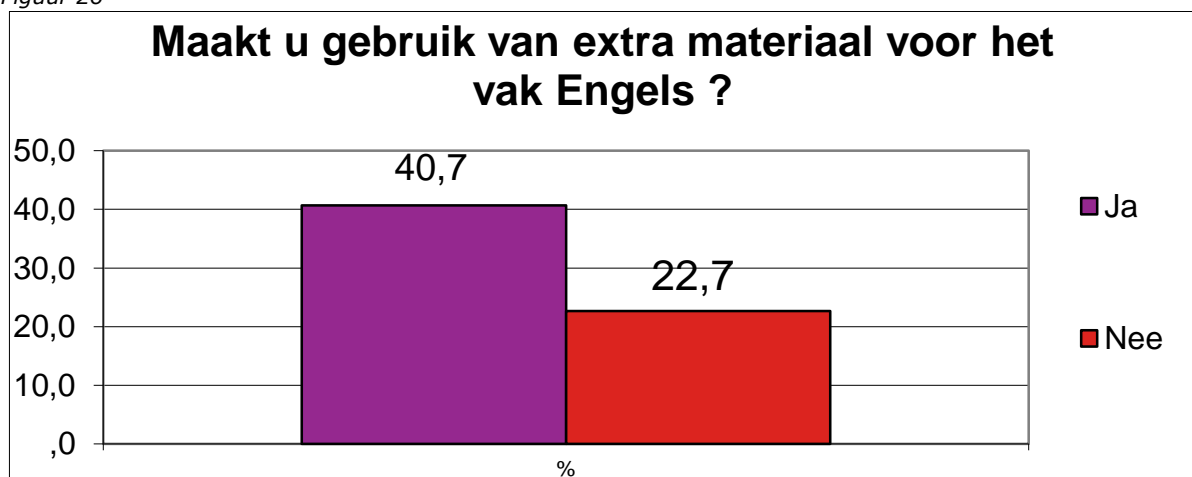
De vraag "Hoe vaak spreekt u de voertaal in de lessen Engels?" beantwoordt 20,3% dat zo vaak mogelijk te doen. 18% spreekt de taal redelijk vaak. 21,5% spreekt de taal af en toe. 3,5% van de ondervraagden zegt geen Engels te spreken tijdens de les Engels.

Figuur 25

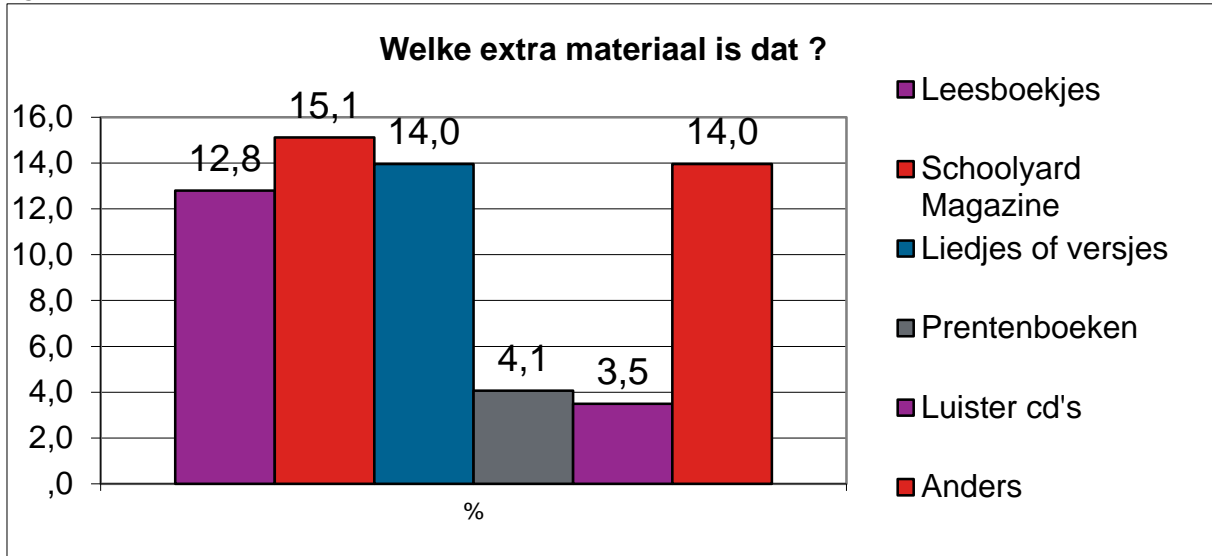
De vraag "In welke mate worden de leerlingen in de aankleding van uw lokaal blootgesteld aan de Engelse taal?" beantwoordt 2,3% met 'in grote mate'. 23,3% geeft aan daar 'in lichte mate' aan te werken, terwijl 37,8% meedeelt daar niets aan te doen.

Figuur 26

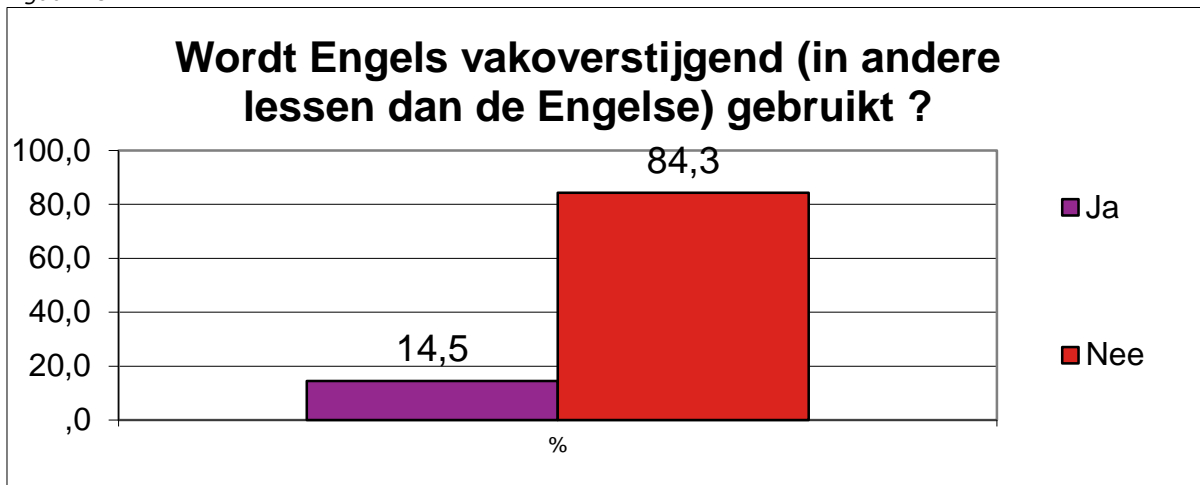
De vraag "Maakt u gebruik van extra materiaal voor het vak Engels?" beantwoordt 40,7% met ja, terwijl 22,7% aangeeft dat niet te doen.

Figuur 27

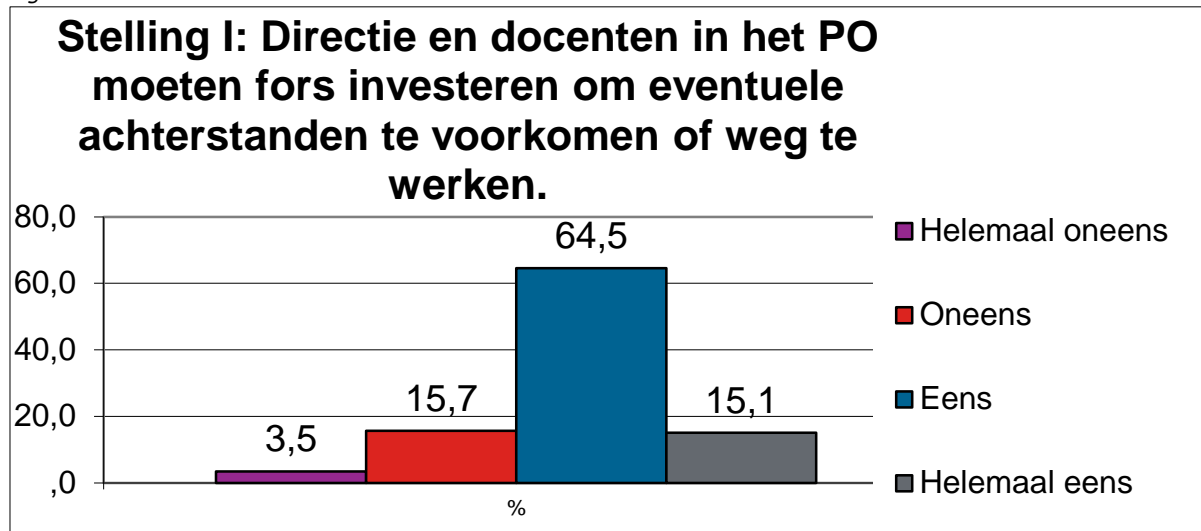
De vraag "Welk extra materiaal is dat?" beantwoordt 12,8% met 'leesboekjes'. 15,1% werkt met 'Schoolyard Magazine'. 14,0% werkt met 'liedjes of versjes'. 4,1% werkt met 'prentenboeken'. 3,5% maakt gebruik van 'luister cd's' en 14% antwoordt met 'anders'.

Figuur 28

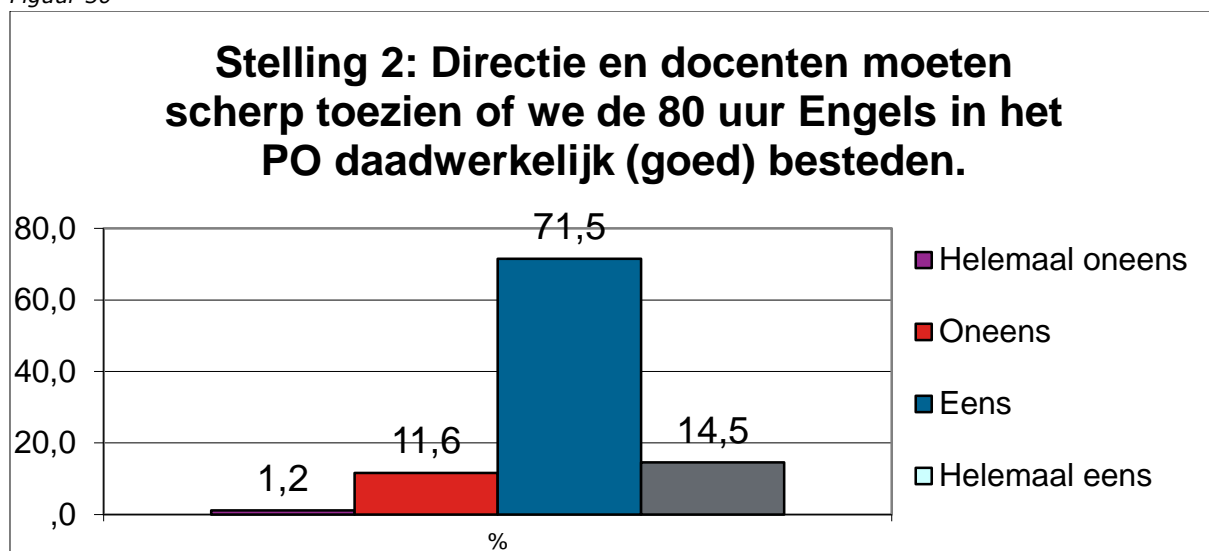
De vraag "Wordt Engels vakoverstijgend (in andere lessen dan de Engelse) gebruikt?" antwoordt 14,5% met ja en 84,3% met nee.

Figuur 29

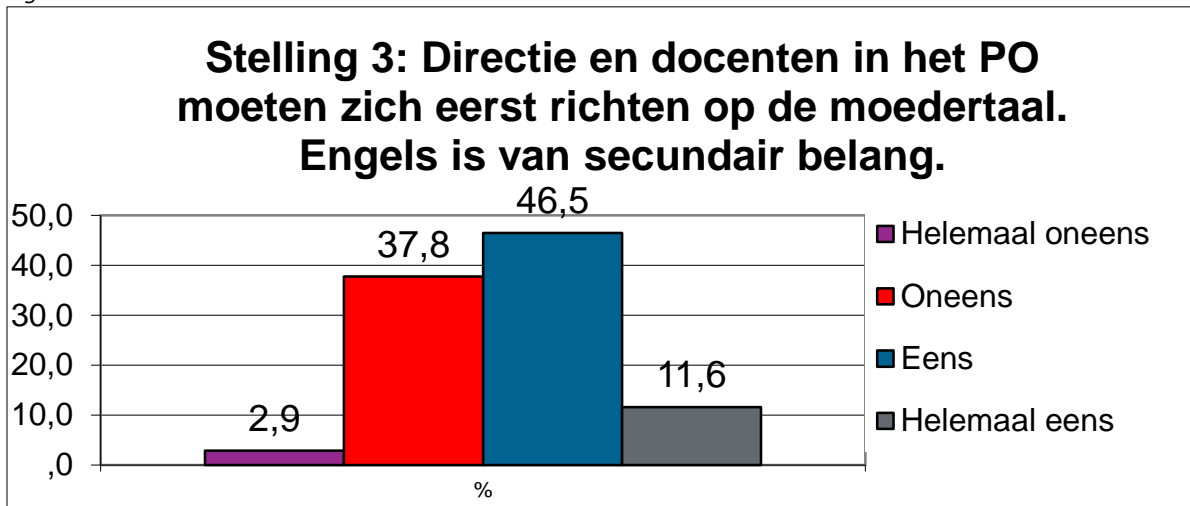
Op de stelling "Directie en docenten in het PO moeten fors investeren om eventuele achterstanden te voorkomen of weg te werken" antwoordt 3,5% met 'helemaal oneens'. 15,7% antwoordt met 'oneens'. 64,5% is het met deze stelling eens, terwijl 15,1% het 'helemaal eens' is met deze stelling.

Figuur 30

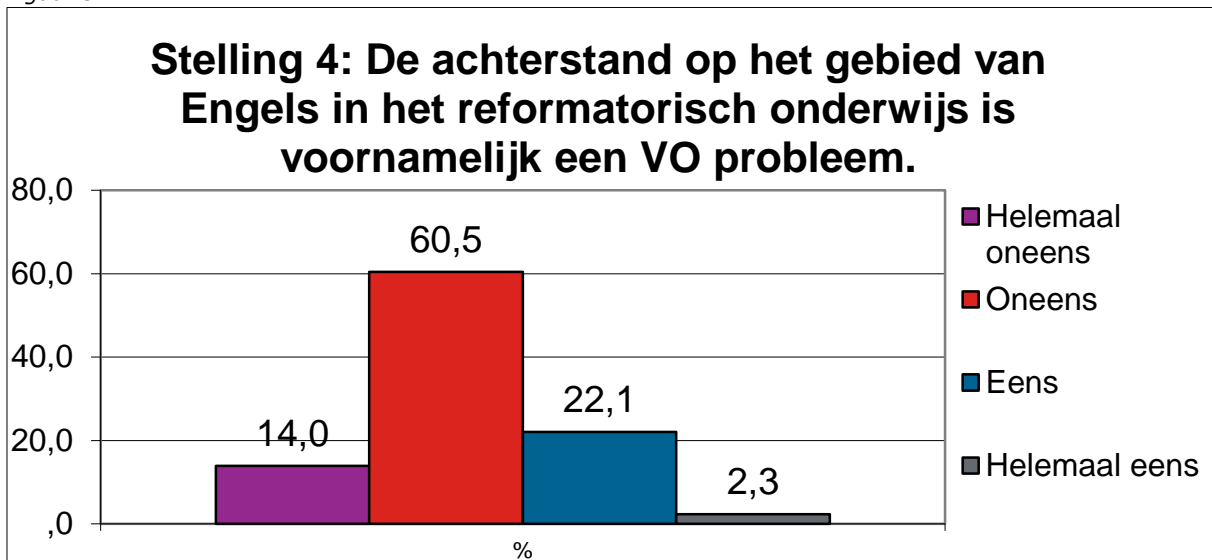
Op de stelling "Directie en docenten moeten scherp toezien of we de 80 uur Engels in het PO daadwerkelijk (goed) besteden" antwoordt 1,2% met 'helemaal oneens'. 11,6% antwoordt met 'oneens'. 71,5% is het met de stelling eens, terwijl 14,5% aangeeft het 'helemaal eens' te zijn.

Figuur 31

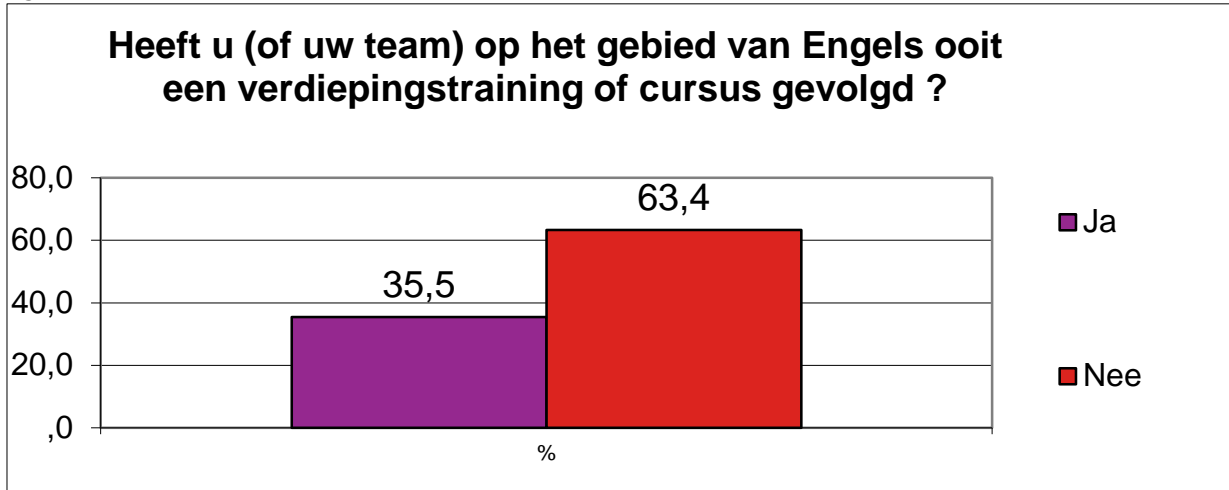
Op de stelling "Directie en docenten in het PO moeten zich eerst richten op de moedertaal. Engels is van secundair belang" antwoordt 2,9% met 'helemaal oneens'. 37,8% antwoordt met 'oneens'. 46,5% is het met deze stelling eens, terwijl 11,6% aangeeft het 'helemaal eens' te zijn.

Figuur 32

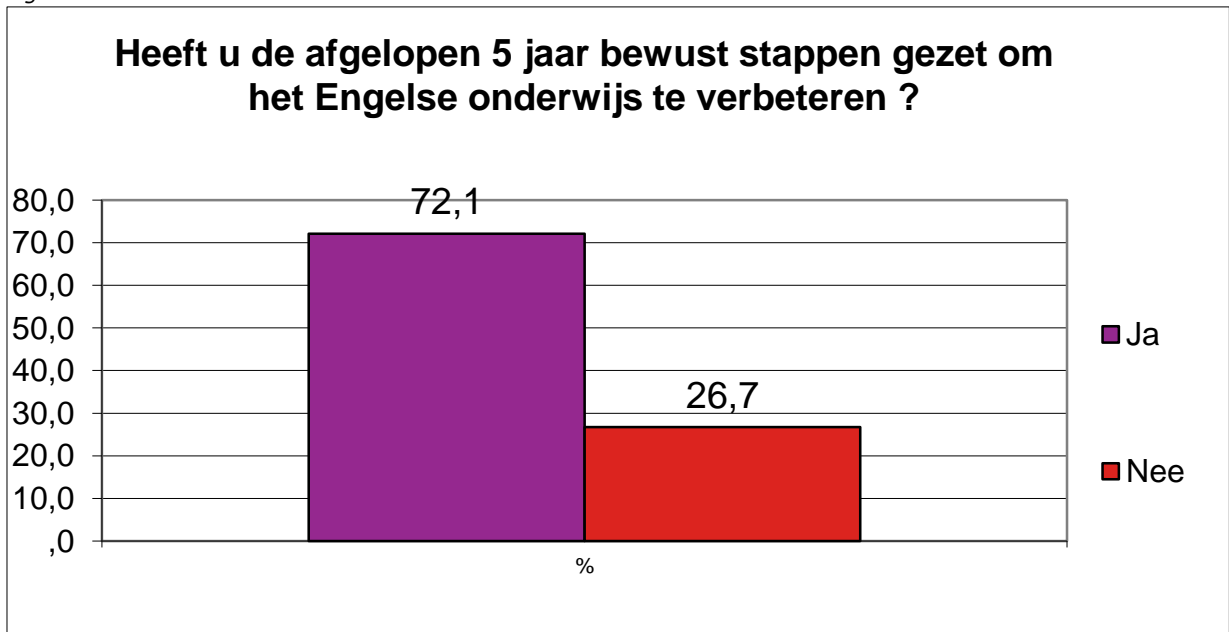
Op de stelling "De achterstand op het gebied van Engels in het reformatorisch onderwijs is voornamelijk een VO-probleem" antwoordt 14% met 'helemaal oneens'. 60,5% antwoordt met 'oneens'. 22,1% is het met deze stelling eens, terwijl 2,3% aangeeft het 'helemaal eens' te zijn.

Figuur 33

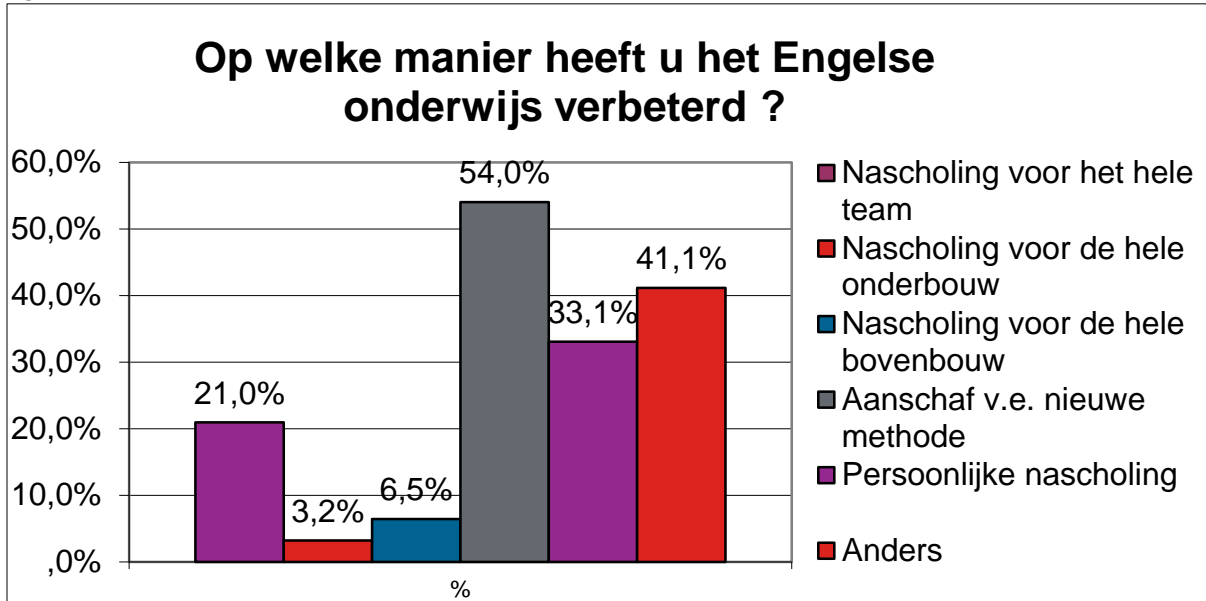
De vraag "Heeft u (of uw team) op het gebied van Engels ooit een verdiepingstraining of cursus gevolgd?" beantwoordt 35,5% met ja. 63,4% beantwoordt deze vraag met nee.

Figuur 34

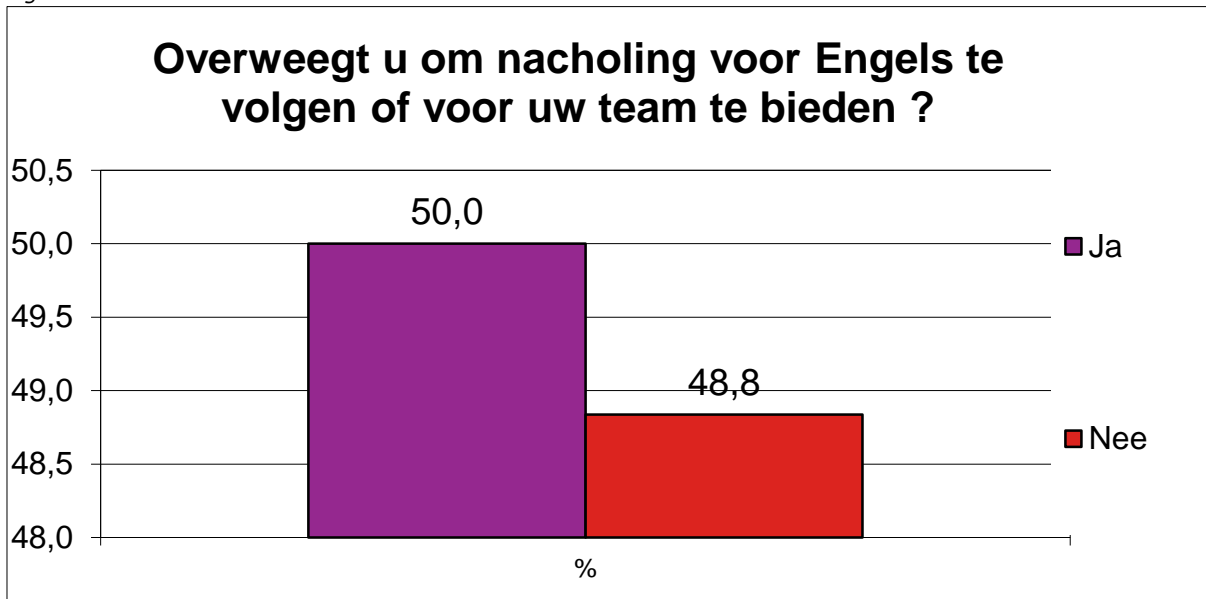
De vraag : "Heeft u de afgelopen 5 jaar bewust stappen gezet om het Engelse onderwijs te verbeteren?" beantwoordt 72,1% met ja. 26,7% beantwoordt deze vraag met nee.

Figuur 35

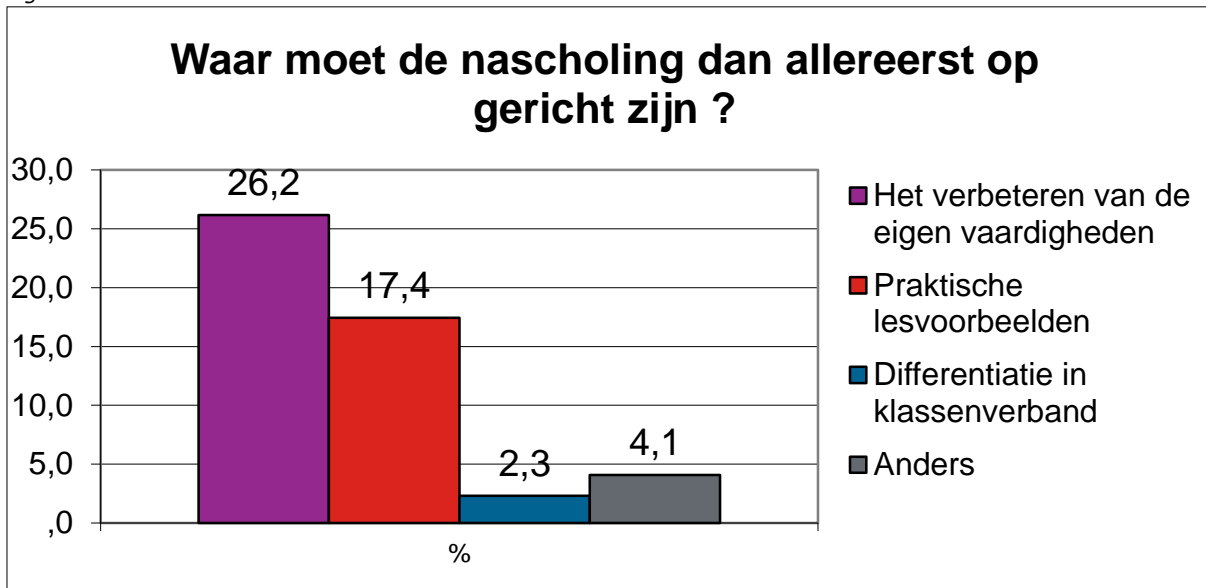
De vraag "Op welke manier heeft u het Engelse onderwijs verbeterd?" beantwoordt 21% met 'nascholing voor het hele team'. 3,2% antwoordt met 'nascholing voor de hele onderbouw'. 6,5% antwoordt met 'nascholing voor de hele bovenbouw'. 54% antwoordt met 'aanschaf van een nieuwe methode'. 33,1% geeft aan 'persoonlijke nascholing' te hebben gevolgd. 41,1% beantwoordt deze vraag met 'anders'.

Figuur 36

De vraag "Overweegt u om nascholing voor Engels te volgen of voor uw team te bieden?" beantwoordt 50% met ja, terwijl 48,8% deze vraag met nee beantwoordt.

Figuur 37

De vraag "Waar moet de nascholing dan allereerst op gericht zijn?" beantwoordt 26,2% met 'het verbeteren van de eigen vaardigheden'. 17,4% geeft aan dat de nascholing gericht moet zijn op praktische lesvoorbeelden. 2,3% richt zich op differentiatie in klassenverband. 4,1% beantwoordt deze vraag met 'anders'.

Hoofdstuk 5 Samenvatting docentenenquête

Wanneer de enquêtes van de leerkrachten en directies in het po nader onder de loep worden genomen, valt een aantal zaken op.

Een meerderheid van de ondervraagden is bekend met de kerndoelen voor Eibo. Maar tegelijkertijd blijkt dat bij een derde van de leerkrachten de lespraktijk niet op deze kerndoelen is gericht.

De helft van de ondervraagden heeft geen zicht op de aansluiting met het vo. Een kwart van de scholen neemt de Cito-toets Me2 af (fig. 5).

Meer dan de helft van de respondenten begint met Engels in groep 5, zij het soms kortdurend. Alle respondenten geven aan Engels aan te bieden in groep 7 en 8, de grootste groep (respectievelijk 18,6% en 15,7%) doet dat 46-60 minuten (fig. 13 & 14).

Het belang van Engels op de basisschool wordt door de meerderheid erkend (3,1 op een schaal van 1-4).

41,9% van de ondervraagde leerkrachten vindt de eigen vaardigheid van het Engels voldoende (fig. 22).

Van de methodes zijn Hello World, Real English en Take it Easy de meest gebruikte volgens het SLO-onderzoek. Ook in dat onderzoek blijkt er een grote variatie te bestaan in de gebruikte methodes (SLO-rapport p. 37). Op de reformatorische scholen gebruikt bijna de helft van de ondervraagden Your Own English, gevolgd door Hello World, Junior en Real English (fig. 13). De methode My Name is Tom wordt in deze vraag ook vaak genoemd, maar dit is een onderbouwmethode. Overigens wordt deze methode op dit moment uitgebreid naar de bovenbouw. Een meerderheid van de ondervraagden geeft aan van plan te zijn eerder met Engels te beginnen (68%). 81,4% meldt een voorstander te zijn van zo'n eerdere start (fig. 15 & 16).

De vaardigheden die het meest aan bod komen in de les, zijn luistervaardigheid (67%), gevolgd door spreekvaardigheid (55%), leesvaardigheid (36,7%). Vaardigheid met woordjes komt met 15,6% minder aan bod (fig. 23).

Uit de vier stellingen die betrekking hebben op de houding van basisscholen ten opzichte van het Engels, blijkt het volgende. De eerste stelling dat basisscholen fors moeten investeren om de achterstand weg te werken, wordt door 64,5% onderschreven. Bijna 20% is het daar niet of helemaal niet mee eens (fig. 29). Een meerderheid van 60,5% is de mening toegedaan dat het probleem van Engels niet alleen een vo-probleem is. Ongeveer 25% vindt van wel (fig. 32). 71,5% van de ondervraagden vindt dat het belangrijk is erop toe te zien dat de vereiste 80 uur die aan Engels besteed moet worden ook werkelijk gehaald wordt. Ongeveer 13% is het daar niet of helemaal niet mee eens (fig. 30). Met de stelling dat de moedertaal prioriteit moet krijgen, is 58,1% het eens of helemaal eens, terwijl 40,7% het daar niet of helemaal niet mee eens is (fig. 31).

72,1% van de ondervraagden geeft aan de afgelopen 5 jaar stappen te hebben gezet om het Engels te verbeteren (fig. 34).

De wijze waarop dit is gebeurd, betreft in de meeste gevallen de aanschaf van een nieuwe methode (54%), ontwikkeling van eigen vaardigheid (33,1%), of nascholing met het hele team (21%). 41% doet dit nog op andere wijze (fig. 35).

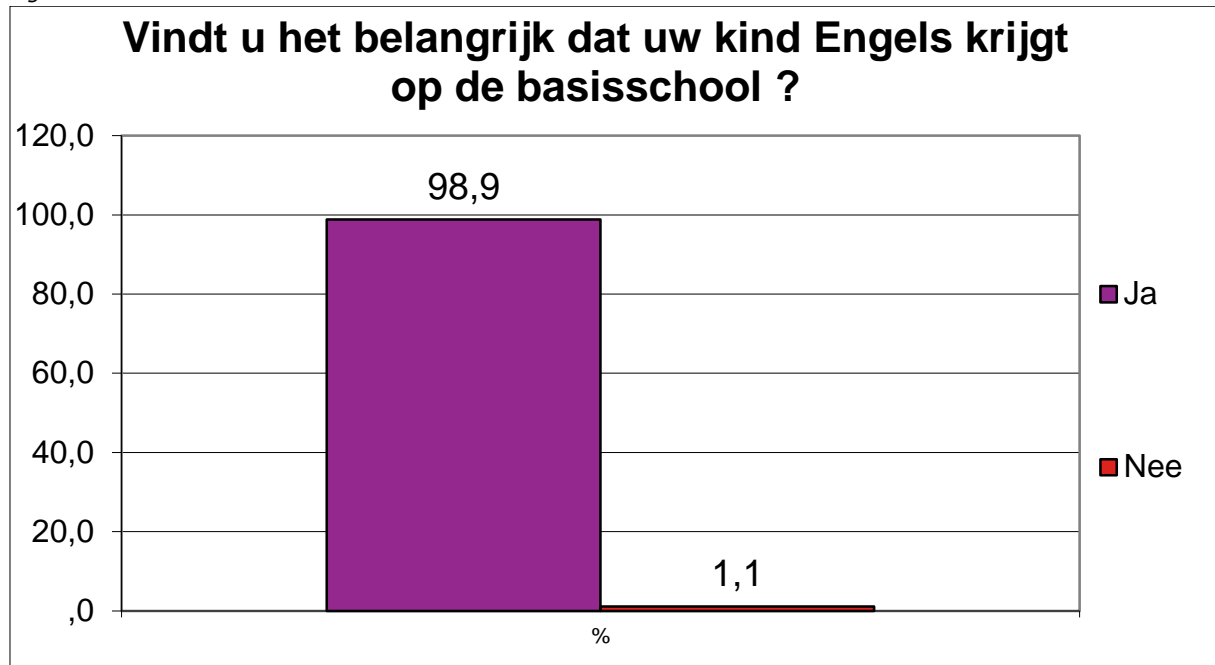
Wanneer scholen nascholing overwegen (fig. 36), dan zal deze zich bij voorkeur richten

op de ontwikkeling van de eigen vaardigheden (26,2%) en praktische lesvoorbeelden (17,4%) (fig. 37).

Hoofdstuk 6 Enquête ouders

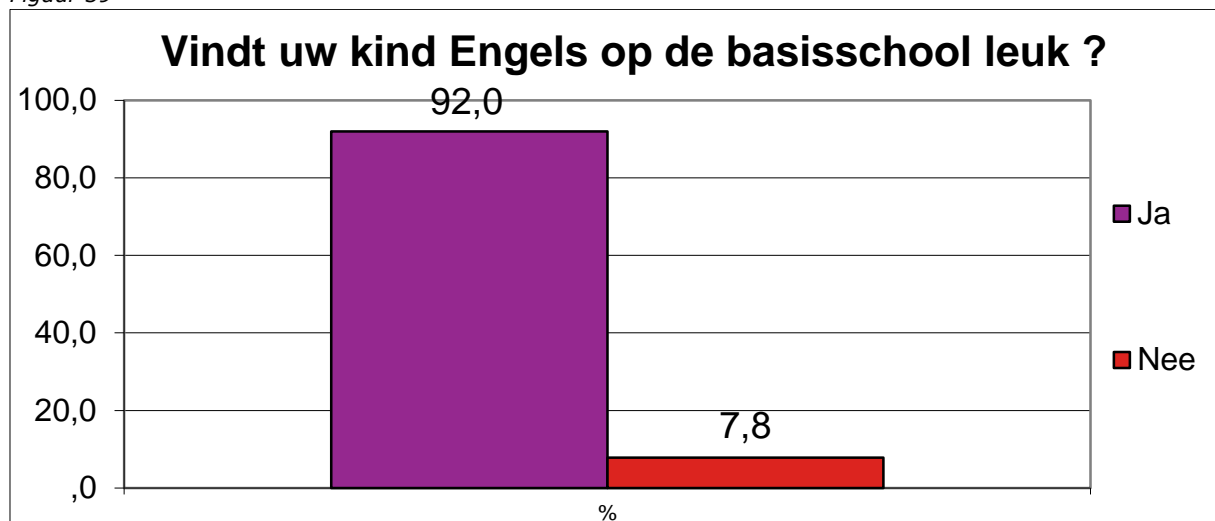
Aan de ouders van leerlingen in het basisonderwijs zijn 14 vragen voorgelegd. Hieronder wordt de uitslag met grafieken gepresenteerd.

Figuur 38

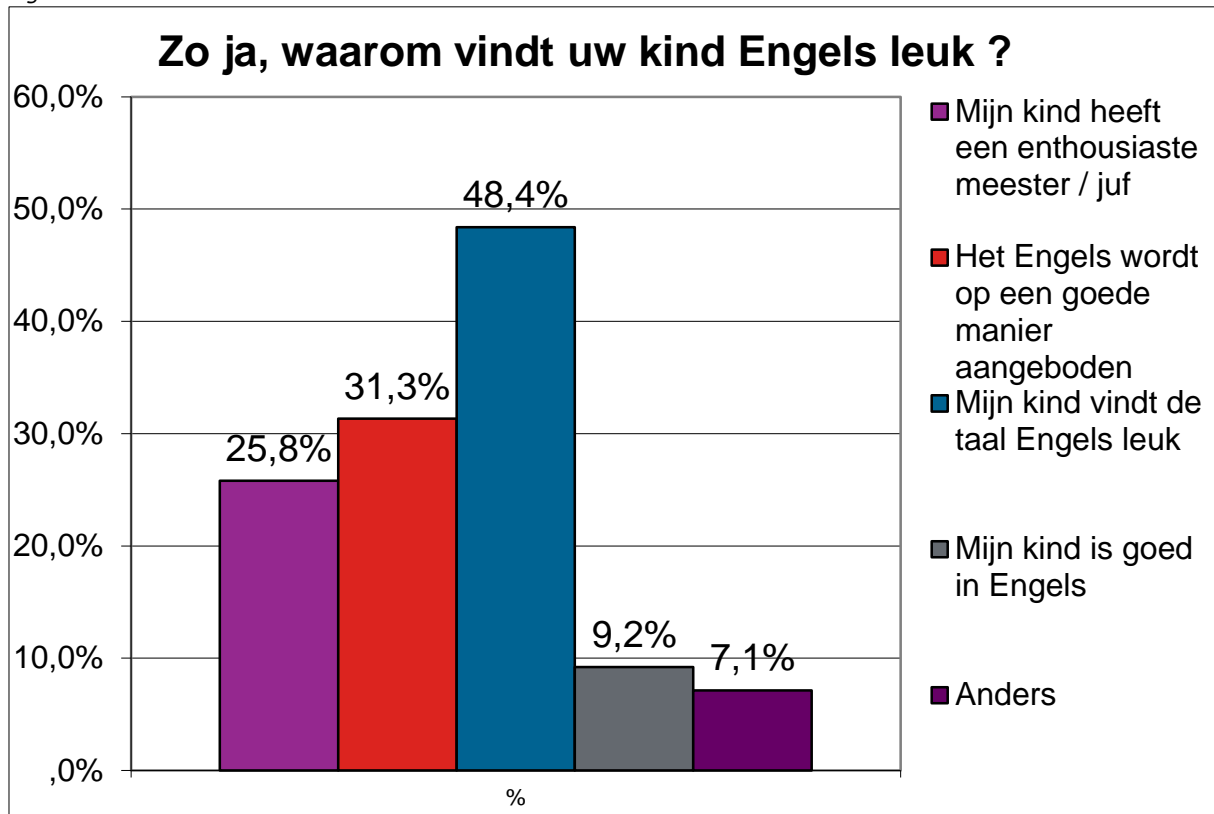
Op de vraag "Vindt u het belangrijk dat uw kind Engels krijgt op de basisschool?" antwoordt 98,9% met ja, terwijl 1,1% deze vraag met nee beantwoordt.

Figuur 39

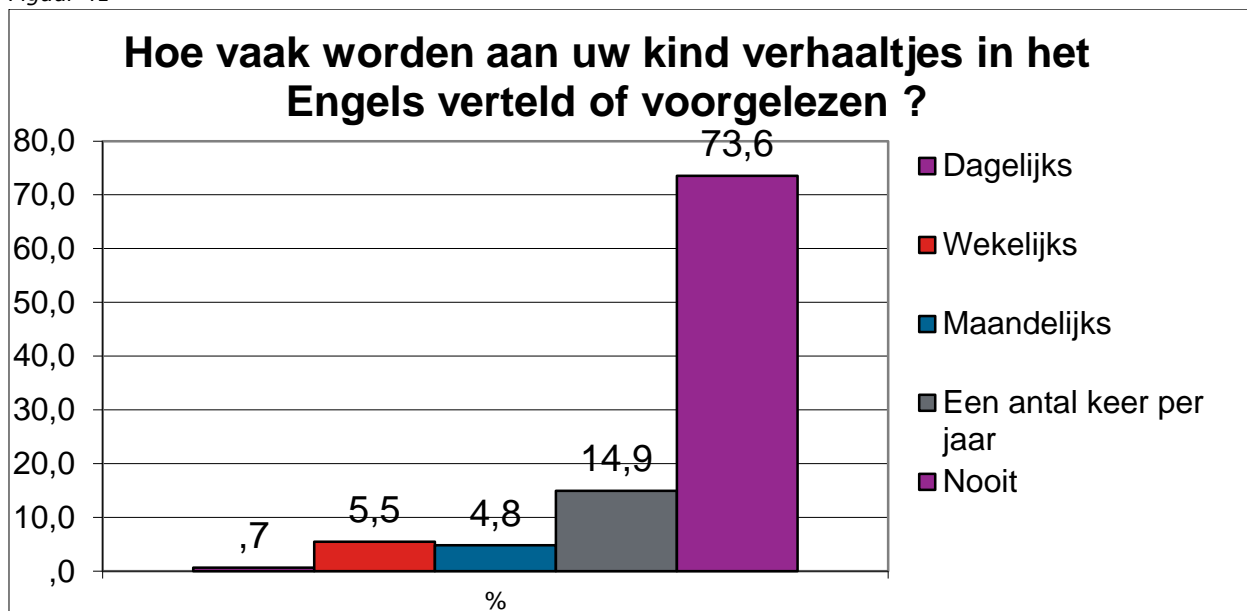
Op de vraag "Vindt uw kind Engels op de basisschool leuk?" antwoordt 92% met ja, terwijl 7,8% deze vraag met nee beantwoordt.

Figuur 40

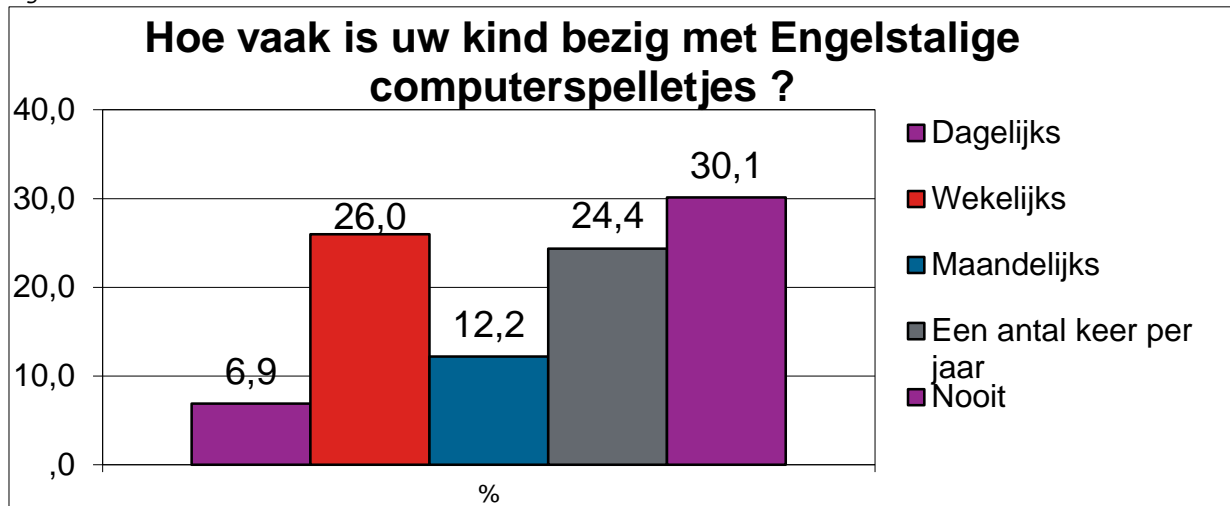
Op de vraag "Zo ja, waarom vindt uw kind Engels leuk?" antwoordt 25,8% 'Mijn kind heeft een enthousiaste meester / juf'. 31,3% geeft aan dat 'Het Engels op een goede manier wordt aangeboden'. 48,4% meldt 'Mijn kind vindt de Engelse taal leuk'. 9,2% laat weten "Mijn kind is goed in Engels". 7,1% beantwoordt de vraag met de waarde 'Anders'.

Figuur 41

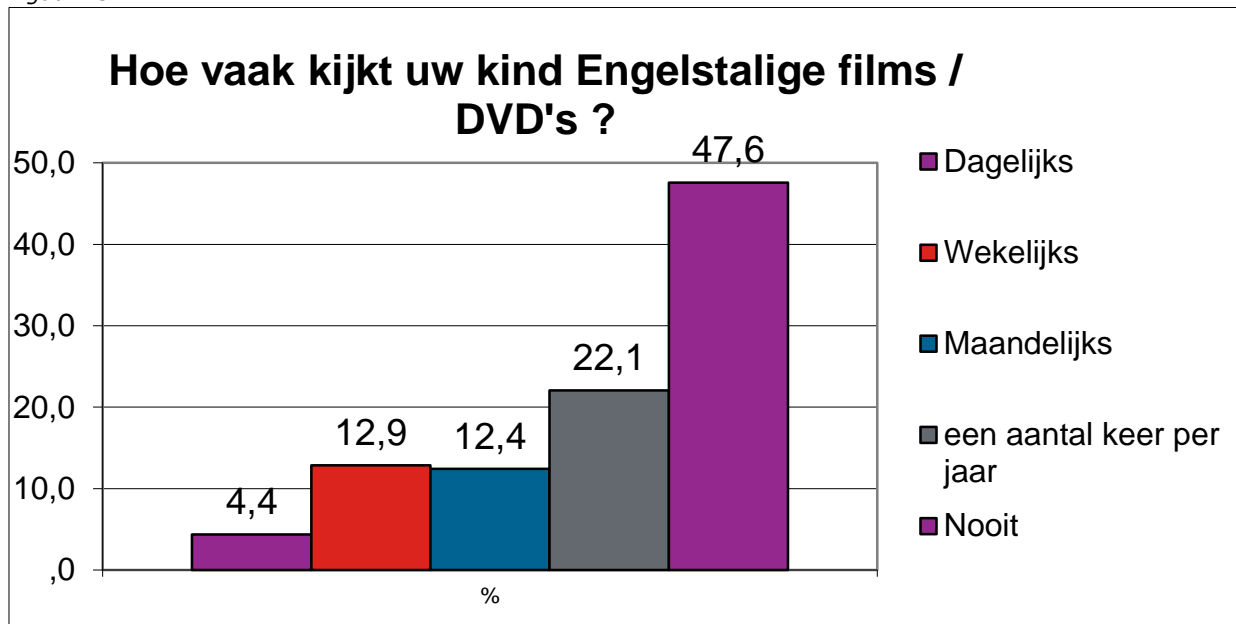
De vraag "Hoe vaak worden aan uw kind verhaaltjes in het Engels verteld of voorgelezen?" beantwoordt 73,6% met 'nooit'. 14,9% antwoordt met 'een aantal keer per jaar'. 4,8% antwoordt met 'maandelijks'. 5,5% antwoordt met 'wekelijks'. 0,7% ten slotte antwoordt met 'dagelijks'.

Figuur 42

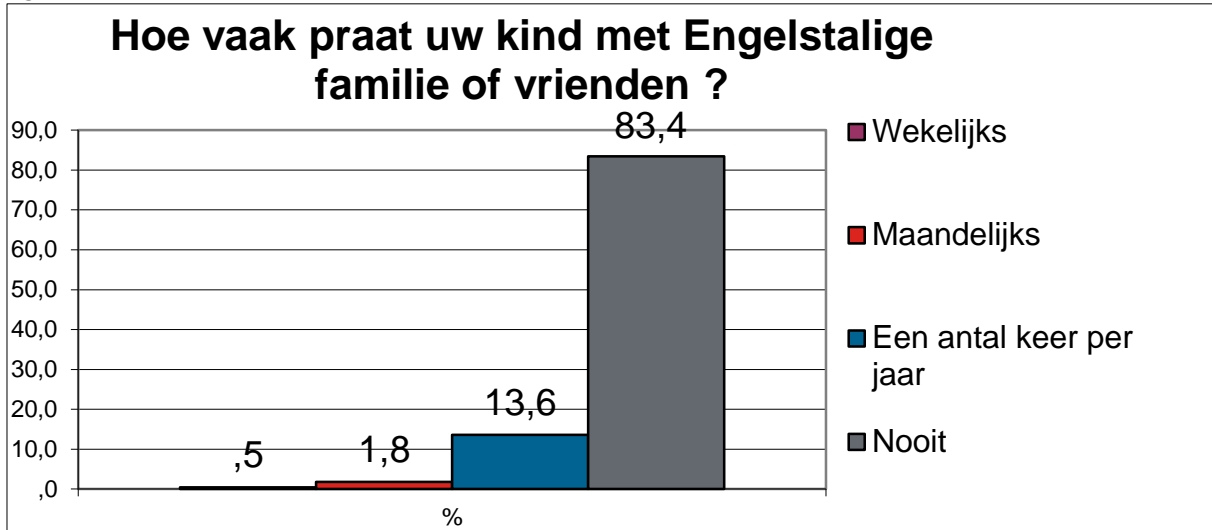
De vraag "Hoe vaak is uw kind bezig met Engelstalige computerspelletjes?" beantwoordt 30,1% met 'nooit'. 24,4% antwoordt met 'een aantal keer per jaar'. 12,2% antwoordt met 'maandelijks'. 26% antwoordt met 'wekelijks'. 6,9% ten slotte antwoordt met 'dagelijks'.

Figuur 43

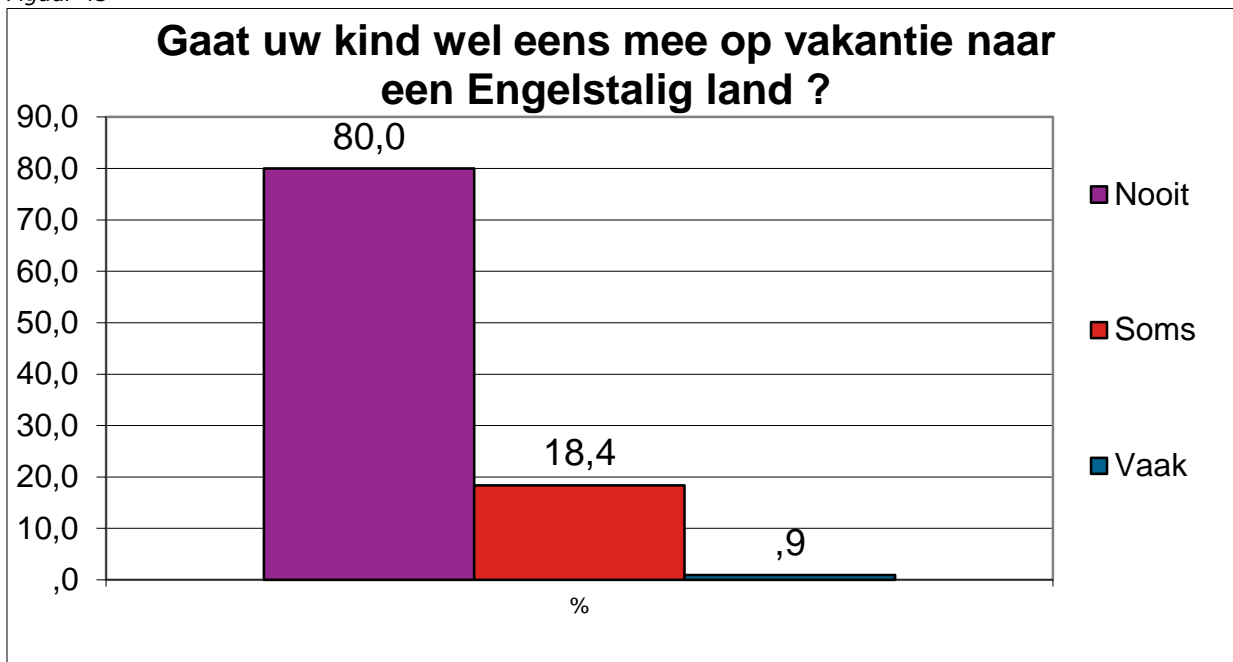
De vraag "Hoe vaak kijkt uw kind Engelstalige films / DVD's?" beantwoordt 47,6% met 'nooit'. 22,1% antwoordt met 'een aantal keer per jaar'. 12,4% antwoordt met 'maandelijks'. 12,9% antwoordt met 'wekelijks', terwijl 4,4% antwoordt met 'dagelijks'.

Figuur 44

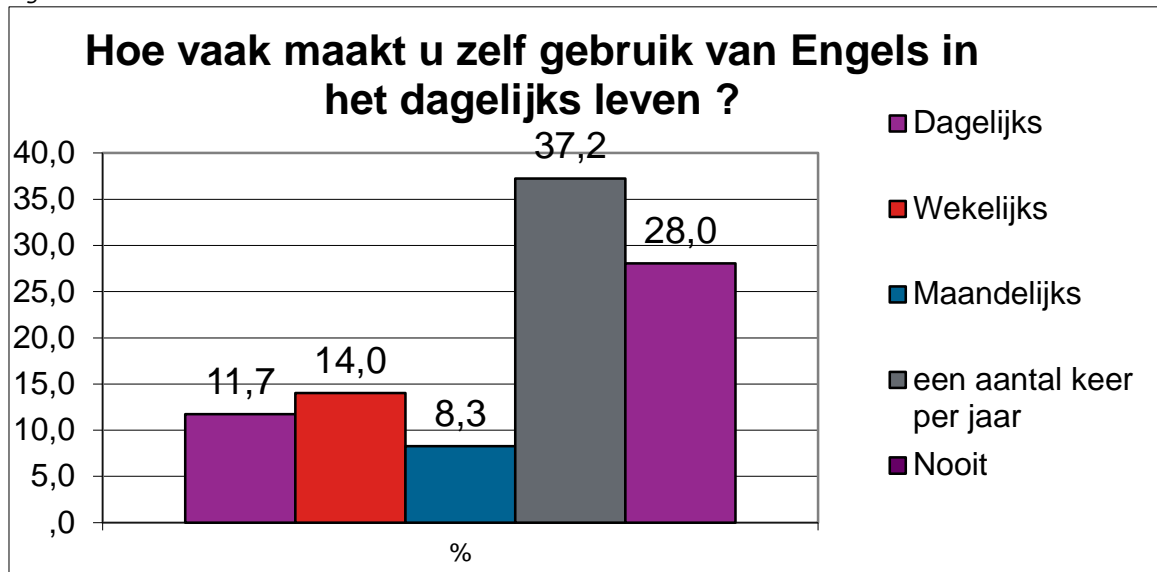
De vraag "Hoe vaak praat uw kind met Engelstalige familie of vrienden?" beantwoordt 83,4% met 'nooit'. 13,6% antwoordt met 'een aantal keer per jaar'. 1,8% antwoordt met 'maandelijks' terwijl 0,5% antwoordt 'wekelijks'.

Figuur 45

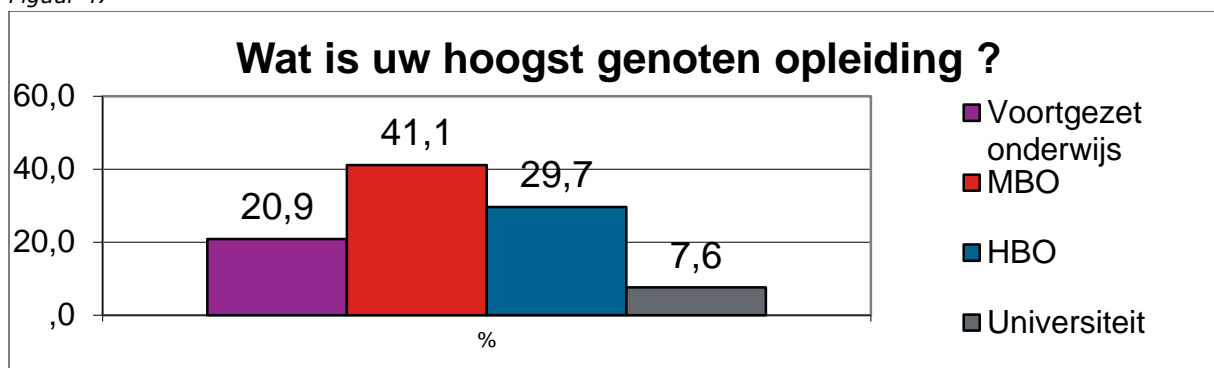
Op de vraag "Gaat uw kind wel eens mee op vakantie naar een Engelstalig land?" antwoordt 80% met 'nooit', 18,4% met 'soms' en 0,9% met 'vaak'

Figuur 46

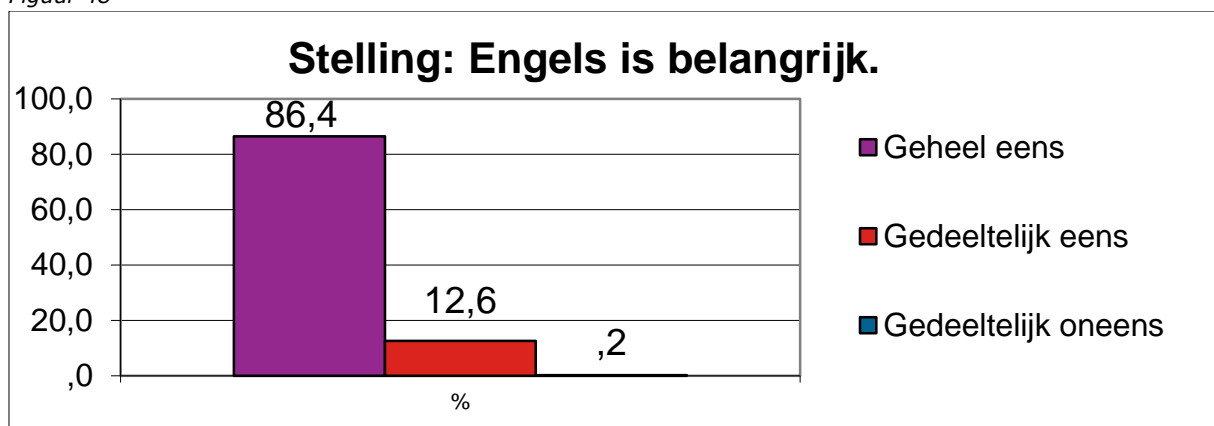
Op de vraag "Hoe vaak maakt u zelf gebruik van Engels in het dagelijks leven?" antwoordt 11,7% met dagelijks. 14% maakt wekelijks gebruik van Engels. 8,3% zegt maandelijks gebruik te maken van Engels. 37,2% beantwoordt deze vraag met 'een aantal keer per jaar'. 28% geeft aan nooit gebruik te maken van het Engels in het dagelijks leven.

Figuur 47

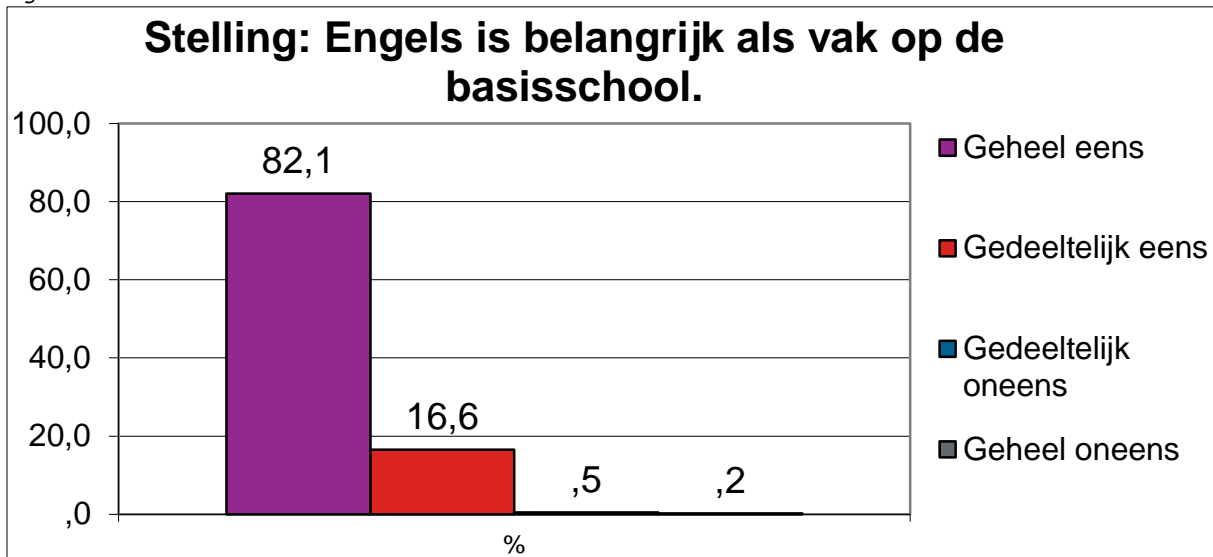
Op de vraag "Wat is uw hoogst genoten opleiding?" antwoordt 20,9% met voortgezet onderwijs. 41,1% antwoordt met mbo, 29,7% met hbo en 7,6% beantwoordt deze vraag met universiteit.

Figuur 48

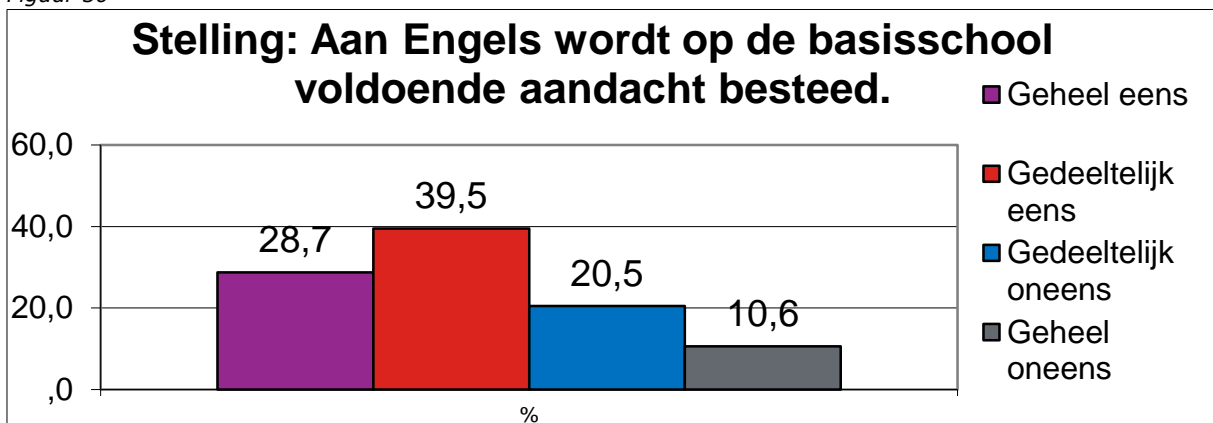
Op de stelling "Engels is belangrijk" reageert 86,4% met 'geheel eens'. 12,6% geeft aan het 'gedeeltelijk eens' te zijn. 0,2% meldt het 'gedeeltelijk oneens' te zijn.

Figuur 49

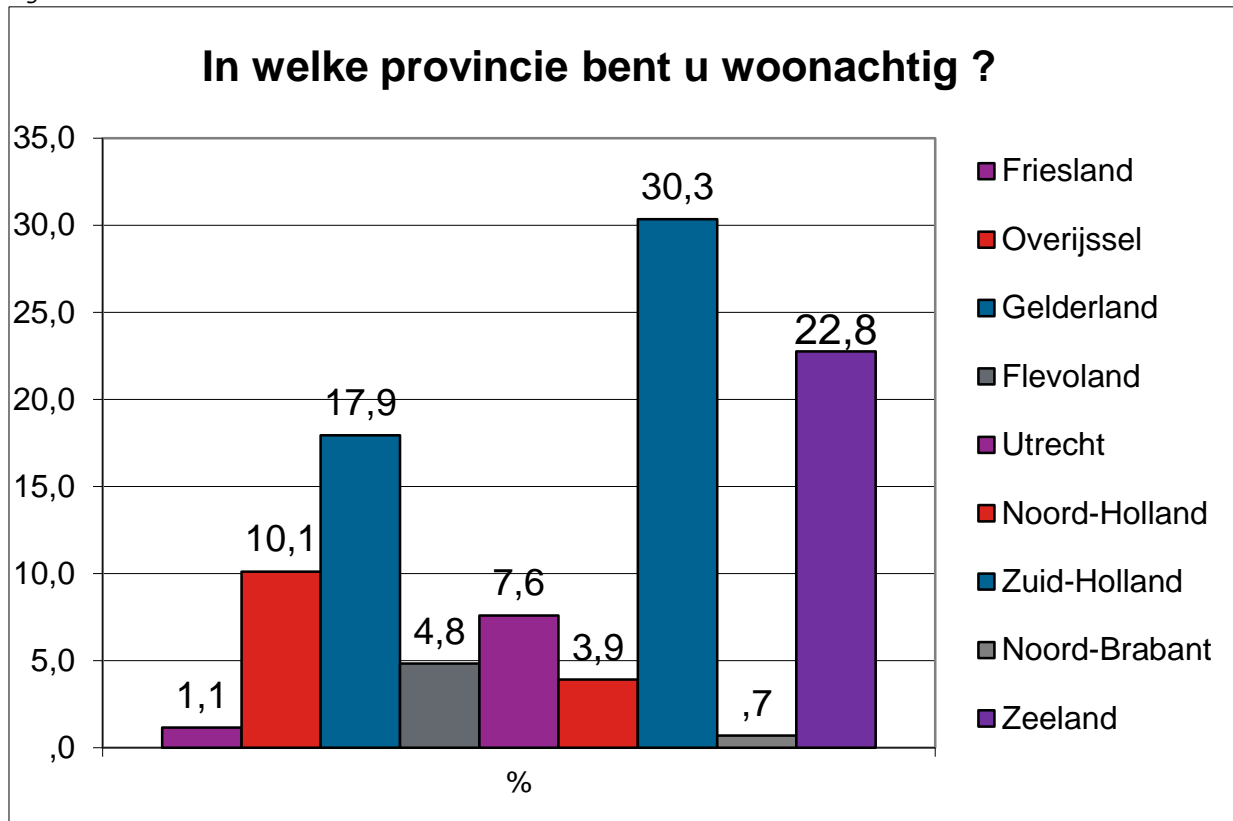
Met de stelling "Engels is belangrijk als vak op de basisschool" is 82,1% het 'geheel eens'. 16,6% is het 'gedeeltelijk eens'. 0,5% is het 'gedeeltelijk oneens', terwijl 0,2% aangeeft het 'geheel oneens' met deze stelling te zijn.

Figuur 50

Met de stelling "Aan Engels wordt op de basisschool voldoende aandacht besteed" is 28,7% het 'geheel eens'. 39,5% geeft aan het 'gedeeltelijk eens' te zijn. 20,5% zegt het 'gedeeltelijk oneens' te zijn. 10,6% ten slotte laat weten het 'geheel oneens' te zijn met deze stelling.

Figuur 51

De vraag "In welke provincie bent u woonachtig?" beantwoordt 1,1% met Friesland, 10,1% met Overijssel, 17,9% met Gelderland, 4,8% met Flevoland, 7,6% met Utrecht, 3,9% met Noord-Holland, 30,3% met Zuid-Holland, 0,7% met Noord-Brabant en ten slotte 22,8% met Zeeland.

Hoofdstuk 7 Samenvatting enquête ouders

Uit de enquête die gehouden is onder de ouders, blijkt dat 98,1% van hen Engels op de basisschool belangrijk vindt (fig. 38). 86,4% van de ouders vindt Engels op zich belangrijk (fig. 48) en 82,1% vindt het ook een belangrijk vak op school (fig. 49).

92% van de ouders geeft aan dat hun kind Engels op school leuk vindt. 7,8% zegt dat hun kind Engels het vak niet leuk vindt (fig. 39).

Op de vraag waarom kinderen Engels leuk vinden, is het antwoord van 25,8% dat de meester of juf Engels leuk geeft. 31,3% motiveert met de zin dat de meester of juf goed Engels geeft. 48,4% van de ouders meent dat hun kind Engels een leuk vak vindt. 9,2% zegt dat hun kind goed in Engels is (fig. 40).

Figuur 41 laat zien dat 73,6% van kinderen thuis nooit voorgelezen wordt uit een Engelstalig boek. In 14,9% van de gevallen betreft dat 'wel eens'.

Een meerderheid van de ouders is het eens of geheel eens met de stelling dat er voldoende aan Engels op school wordt gedaan (68,2%). 31,1% is het oneens of geheel oneens met deze stelling (fig. 50).

Van de ondervraagden geeft 30,1% aan dat hun kind nooit een computerspelletje speelt, 26% doet dat wekelijks, 12,2% maandelijks en 24,4% een aantal keren per jaar (fig. 42). Voor het gebruik van dvd's geldt dat 47,6% van de ouders zegt dat hun kind dat nooit doet. Rond de 12% doet dat wekelijks, 22,1% een aantal keer per jaar en 4,4% kijkt dagelijks een dvd (fig. 43).

Van de ondervraagden gaat 80% nooit op vakantie naar een Engelssprekend land, terwijl 18,4% dat zegt soms te doen (fig. 45). 28% van de ondervraagden zegt nooit gebruik te maken van het Engels in het dagelijks leven (fig. 46). 37,2% doet dat een aantal keer per jaar. 8,3% doet dat maandelijks, 14% wekelijks en 11,7% zegt dagelijks zelf gebruik te maken van het Engels.

Figuur 47 ten slotte laat de hoogst genoten opleiding van de ondervraagde ouders zien. 20,9% vermeldt voortgezet onderwijs, 41,1% mbo, 29,7% hbo en 7,6% universiteit als hoogst genoten opleiding.

Hoofdstuk 8 Discussie en aanbevelingen

Engels en vroeg Engels

Over de rol van het Engels in het basisonderwijs bestaat al geruime tijd veel discussie. Lang is beweerd dat het vroeg aanleren van Engels een negatief effect zou hebben op het leren van de moedertaal. Niet zelden is dat ook een reden geweest om het Engels buiten de deur van de basisschool te houden. Onderzoek heeft echter aangetoond dat dit niet het geval is, maar dat het leren van een vreemde taal juist een stimulerende werking heeft op de moedertaalverwerving (Clyne et al., 1995, Goorhuis en De Bot, 2010). Singleton (2003) bijvoorbeeld stelt dat er veel meer factoren zijn die het leren van een vreemde taal beïnvloeden zoals aspecten van motivatie. Een gezamenlijk project (2009-2012) van de universiteiten Utrecht en Groningen (FLiPP) toont aan dat vroegvreemdetaalonderwijs (vvto) het niveau van de moedertaalinstructie niet negatief beïnvloedt. Dezelfde conclusie staat in de studie van het BAF-project van Carla Muñoz (2006). Voorstanders van een vroege start met Engels gebruiken het argument dat jonge kinderen vlugger en makkelijker een tweede taal leren dan oudere taalleerders. In 1967 postuleerde Lenneberg al een schematische indeling voor het optimaal leren van een vreemde taal vanaf twee jaar tot en met de puberteit. Er is sindsdien veel studie verricht naar de factoren die het leren van een taal beïnvloeden. Veel onderzoekers spreken van een zogenaamde kritische periode in het leren van een vreemde taal en beweren dat het leren van een vreemde taal door een vermindering van de neurologische 'souplesse' na een bepaalde leeftijd moeilijker zal worden. Een studie van S. Reitsma in Groningen toont dat de uitspraak van leerlingen die vroeg met Engels beginnen, beduidend beter is dan van leerlingen die een standaardprogramma Engels in de bovenbouw van het primair onderwijs volgen.

Baanbrekend neurologisch onderzoek van professor Van Hell in Nijmegen laat zien dat het bestaan van een kritische periode om een vreemde taal te leren discutabel is. Lang werd aangenomen dat de leeftijd voor deze periode rond de zeven, acht jaar zou liggen. Zij is ervan overtuigd dat ook oudere kinderen heel snel taalstructuren aanleren (Ros, 2010). Van Hell nuanceert haar standpunt door te stellen dat voor één facet van vreemdetaalverwerving een kritische periode bestaat en dat is de uitspraak. Idioom, grammatica en pragmatiek zijn ook op latere leeftijd prima te leren, maar het 'aanspreken' van je spraaksysteem kun je het beste zo vroeg mogelijk leren (Grezel, 2010). Daarom is Van Hell sterk voorstander van een vroege start in het basisonderwijs (groep 1). Ook professor Westhoff (2005) is deze mening toegedaan, onder andere om de eenvoudige reden dat meer bestede tijd aan Engels automatisch ook grotere blootstelling betekent.

Een belangrijke nuancering komt van professor Goorhuis-Brouwer die stelt dat de groepen 1 en 2 ideaal zijn om spelenderwijs de taal te introduceren. In de groepen 3 en 4 hebben de leerlingen hun handen vol aan het leren lezen en schrijven en aan rekenvaardigheid. Goorhuis suggereert in deze jaren de opgedane kennis uit de groepen 1 en 2 te consolideren en te versterken, om die daarna vanaf groep 5 verder uit te bouwen.

Het eerder genoemde FLiPP-rapport toont aan dat er een significant effect van het aantal minuten Engelse les per week is te constateren: 60 minuten of minder per week leidt tot significant lagere scores voor Engels in vergelijking met de kinderen met meer dan 60 minuten per week (pag. 17). Bovenstaand onderzoek toont aan dat in de meeste gevallen niet aan deze voorwaarde wordt voldaan. Het verdient aanbeveling om de 80 uur die als voorwaarde wordt gesteld in het basisonderwijs ook daadwerkelijk intensief te vullen. Beter nog is de stap naar vvto (vroegvreemdetaalonderwijs) te maken vanaf groep 1.

Hoofdstuk 9 Adviezen enquêtes

Blootstelling

Grotere blootstelling aan de taal leidt tot betere resultaten. Uit de enquêtes van zowel het primair als het voortgezet onderwijs blijkt dat reformatorische leerlingen in mindere mate blootgesteld worden dan niet-reformatorische leerlingen. Dr. Verspoor (Groningen), dr. Chambers (Leeds) en prof. Weidemann (Potchefstroom) suggereren om leerkrachten workshops aan te bieden waarin ze leren meer aandacht te geven aan blootstelling en het leren zoeken naar boeiender materialen om hun leerlingen te motiveren.

Lezen en woordenschat

Niet-reformatorische leerlingen blijken meer aan (extensief en intensief) lezen te doen dan reformatorische leerlingen. In de literatuur wordt het vroeg beginnen met eenvoudige leesvaardigheidactiviteiten in de basisschool sterk aanbevolen (Bodde-Alderliesten, 2005, Cameron, 2001). Prof. Goorhuis (in Bregman, 2011) stelt dat het moet beginnen met voorlezen, rijmen en zingen. Daarna komt het aan op veel leeskilometers maken. Uiteraard is dit voor het basisonderwijs geen haalbare kaart, maar de intentie moet er wel zijn. Dit wordt bevestigd door Vernooij (in Van der Beek, 2011, en Westhoff, 2012). Westhoff koppelt dit aan een grote woordenschat als basis voor goede leesvaardigheid. De woordenschat is de belangrijkste pijler van het lezen, gevolgd door wat hij 'kennis van de wereld' noemt en leesstrategieën. Een onderzoek door Anke Hulsker (2003) suggereert hetzelfde. Lezen heeft ook weer een sterke invloed op de woordverwerving (Waring & Takaki, 2003, Schmitt & Sonbul, 2010). Een basiscorpus aan woorden zou intensief geleerd en gebruikt moeten worden. Onderzoek (o.a. Hulstein, 2012, Westhoff, 2007, Sousa, 2006) toont aan dat woorden minimaal 8 keer tot wel 15 keer moeten voorkomen, willen ze beklijven. Het zou uiterst zinvol zijn wanneer leerlingen een elementaire woordenschat opbouwen in de basisschool.

Wanneer we zien dat het bezig zijn met woordjes in de basisschool duidelijk achterblijft bij de andere vaardigheden (fig. 23) dan is meer aandacht voor vocabulaire essentieel. Daarbij moet niet vergeten worden de nieuw verworven vocabulaire te oefenen met veel lees- en andere activiteiten. Te denken valt aan taalspellen, rollenspellen, eenvoudige schrijfpoddrachtjes waarin dan de opgedane vocabulaire de broodnodige recycling krijgt. Figuur 23 laat overigens ook zien dat leesvaardigheid achterblijft bij spreken en luisteren. Op zich zijn spreken en luisteren bijzonder nuttige vaardigheden en het is niet de bedoeling deze te veronachtzamen, maar meer leeskilometers maken is niet minder van groot belang.

Doeltaal in de les

Er blijkt weinig gebruik gemaakt te worden van de doeltaal in de les (fig. 24). In ieder geval zou dit sterk verbeterd kunnen worden. Onderzoek toont aan dat de taalopbrengst het grootst is wanneer docenten én leerlingen Engels spreken in de les. Wanneer alleen de leerkrachten de taal spreken, is de opbrengst aanzienlijk lager (o.a. Long, 1985, Haijma, 2011). Het onderzoek van Haijma toont ook aan dat leerlingen aanzienlijk vlugger bereid zijn Engels te spreken wanneer hun leerkracht dat ook doet.

Nascholing en afstemming

Figuur 36 laat zien dat 50% van de ondervraagden overweegt om nascholing voor het team te volgen. Er is bij hen bereidwilligheid om persoonlijke nascholing op te pakken. De overige ondervraagden hebben dus geen plannen in die richting. Het is de taak van schoolleiding, van de scholen voor voortgezet onderwijs en de hogeschool om voortdurend te wijzen op het belang van nascholing en te attenderen op voorbeelden van 'best practices'. Momenteel worden voldoende cursussen aangeboden om de eigen vaardigheid of die van het team een boost te geven. Uit interviews blijkt dat docenten vaak onzeker zijn over de vraag welke nascholing te volgen en ze missen het inzicht waar ze de nascholing moeten beginnen. Onderling overleg tussen scholen is daarom ook bijzonder nuttig. Het belang van overeenstemming tussen scholen onderling over didactiek is onbetwist (o.a. Davis, 2003, Supovitz & Turner, 2000). Naast overleg met basisscholen onderling is overleg met de voortgezet onderwijs scholen belangrijk. Het grote verschil in het

aanvangsbekwaamheidsniveau van instromende leerlingen zoals het SLO-rapport dit signaleert kan door goede afstemming verbeterd worden.

Ouders

De ouderenquête levert ook een aantal interessante bevindingen op. In de eerste plaats blijkt uit het onderzoek dat kinderen in de basisschool(leeftijd) binnen de reformatorische gezindte nog minder worden blootgesteld aan de (Engelstalige) cultuur dan leerlingen in het voortgezet onderwijs (Van Wijk, 2012). Dat is op zich niet verwonderlijk en het kan ook positief worden geïdentificeerd, maar het laat onverbloemd zien dat er vrij gemakkelijk een achterstand kan ontstaan. Gesprekken met ouders tonen aan dat dit ook een zorg voor hen is. Zij geven onomwonden aan Engels belangrijk te vinden in de basisschool (fig. 38 en 48). Ruim 30% geeft aan de hoeveelheid Engels op de basisschool onvoldoende te vinden (fig. 50).

Begrijpelijk is de constatering dat ouders zelf niet heel vaak gebruik maken van het Engels. In ieder geval is dat minder het geval dan bij niet-reformatorische ouders, zo blijkt uit het onderzoek van het voortgezet onderwijs. Ook is er minder contact met Engelssprekende(n) (landen) (fig. 45). Dit heeft wel tot gevolg dat er een kunstmatiger blootstelling aan het Engels gecreëerd dient te worden om deze beperking te compenseren. Hier ligt naast de taak van de basisscholen ook een duidelijke taak voor de ouders zelf. Scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs zouden hierin hun ouderpopulatie tot steun kunnen zijn.

Controle van huiswerk is een volgend aspect. Hoewel ouders aangeven veelal niet in staat te zijn een inhoudelijke inbreng te geven voor het Engels van hun kinderen, is het voor hen wel goed mogelijk om het huiswerk te controleren.

Triangulatie

Uit de triangulatie-activiteiten is gebleken dat veel aspecten die aan de orde zijn gekomen in de enquêtes tijdens interviews met de leerkrachten nog eens zijn onderstreept. Met name de gesprekken over de persoonlijke nascholing, de relatie met het voortgezet onderwijs, de gebruikte methoden en de bestede tijd aan Eibo zijn uitvoerig besproken. Een aspect als vakoverstijgend Engels geven werd in gesprekken gezien als onuitvoerbaar. Ook uit het SLO-rapport blijkt dat er bij andere vakken weinig aan Engels gedaan wordt (SLO 2011, p. 32). Minder dan 20% biedt het aan bij wereldoriëntatie, kringactiviteiten of overige vakken. Bij reformatorische scholen ligt dit vermoedelijk nog iets lager. De meeste ondervraagden zien het belang van afstemming met de scholen voor voortgezet onderwijs. Een minderheid ziet het nut van afstemming tussen scholen voor primair onderwijs onderling. De meeste scholen blijken tevreden over hun methode. Wel is het zo dat er vragen gesteld zijn over de aansluiting van de onderbouwmethode My Name is Tom met de bovenbouw.

De observaties die gedaan zijn, versterken over het algemeen het beeld dat geschetst is door de enquêtes. Opvallende zaken daarbij zijn dat woorden voornamelijk geleerd worden vanuit het boek en niet vanaf het bord of met woordkaartjes bijvoorbeeld. Bovendien worden ze aangeleerd door nazeggen en weinig door andere activiteiten (vraag 2 bijlage observaties). Opvallend is het feit dat leerkrachten aangeven in de interviews met extra materialen te willen werken, terwijl dat in de observaties weinig wordt bevestigd. Leerkrachten geven aan regelmatig gebruik te maken van de doeltaal hetgeen door de observaties grotendeels wordt bevestigd. Zij geven ook duidelijk aan hun eigen Engels voldoende te vinden. Bij de SLO-rapportage ligt dit percentage rond de 50%. Dit komt redelijk overeen met de gegevens uit de triangulatie. Overigens betreft dit het noemen van woorden en/of het oplezen van stukjes tekst. 'Class instructions' gebeuren vaak in de doeltaal. De leerlingen zelf gebruiken aanzienlijk minder Engels (vraag 6). De leerkrachten complimenteren leerlingen wel voldoende met het gebruik van Engels (vraag 8). De bestede tijd aan Engels die genoemd wordt in de enquête, komt grotendeels overeen met de bevindingen uit de observaties. Aspecten van de cultuur van de Engelssprekende landen (vraag 9), ten slotte, komen duidelijk minder aan de orde. Dit kwam slechts sporadisch voor, zo bleek uit de observaties.

Literatuur

- Beek, C.van der, 2011. Nederland loopt met lezen vijf tot tien jaar achter ten opzichte van de wereld. Interview met dr. C. Vernooij. *DRS Magazine*. 39-8. p. 19-21.
- Bodde-Alderlieste, M. 2005. A Case for Primary English. *Levende Talen Magazine* 92(1):5-7.
- Bregman, A. 2011. Het vrije spel wordt veronachtzaamd. Niet te snel met leesonderwijs beginnen. Interview met professor Sieneke Goorhuis. *DRS Magazine*. 39-8. p. 14-16.
- Cameron, L. 2001. *Teaching Languages to Young Learners*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clyne, M., I.Y.Chen, R, Tsokalidou en T. Wallner. 1995. *Developing second language from primary school: models and outcomes*. National Language and Literacy Institute of Australia.
- Davis, K.S. 2003 Change is hard: What Science teachers are telling about reform and teacher learning of innovative practices. *Science Education*. 87. p. 3-30.
- Edelenbos, P. 1990. *Leergangen voor Engels in het basisonderwijs vergeleken*. Groningen RION.
- Edelenbos, P. en J.M.M.Hettinga. 1993. De Aansluiting tussen Engels in het basis- en voortgezet onderwijs, in: Edelenbos en Koster (red), *Engels in het basisonderwijs*, Coutinho, Bussum.
- Goorhuis-Brouwer, S., en C.L.J de Bot. 2005. Heeft vroeg vreemde-talenonderwijs een negatief effect op de Nederlandse taalontwikkeling van kinderen? *Levende Talen Tijdschrift*, 6, p. 3-7.
- Goorhuis-Brouwer, S., en A.M. Schaerleakens. 2000. *Handboek taalontwikkeling, taalpathologie en taaltherapie bij Nederlandsprekende kinderen*. Uitgeverij Tjdstroom. Utrecht.
- Goorhuis-Brouwer, S en C.L.J. de Bot. 2010. Impact of early English language teaching on L1 and L2 development in children in Dutch schools. *International Journal of Bilingualism* 14: p. 289-302.
- Grezel, J.E. 2010. Tweetaligheid heeft de toekomst. Prof.dr. Janet van Hell, ambassadeur van Engels op de basisschool. *Onze Taal*. 10. p. 308-311.
- Haijma, A. 2011. Duiken in een taalbad. Onderzoek naar het gebruik van de doeltaal als voertaal op het Regius College. *Hogeschool van Amsterdam Press*. p. 37-39.
- Heesters, K, M. Feddema, F. van der Schoot en B. Hemkers. 2008. *Balans van het Engels aan het einde van de basisschool 3*. Uitkomsten van de derde peiling in 2006. Arnhem: Cito.
- Hulsker, A. 2003. Op weg naar een diagnostische toets leesvaardigheid. *Levende Talen Magazine*. 4-1. p. 19-26.
- Lenneberg, E.H. 1967. *Biological Foundations of Language*. New York. Wiley.
- Long, H.M. en P.A. Porter. 1985. Group work, Interlanguage Talk and Second Language Acquisition. *Tesol Quarterly*. 19-2. p. 207-228.
- Muñoz, C. 2006. The effects of age on foreign language learning: The BAF project. In C. Muñoz (Ed.), *Age and the rate of foreign language learning* (p. 1-40). Clevedon: Multilingual Matters.

Oostdam, R. 2008 Are we satisfied? Engels na ruim twintig jaar in het basisonderwijs. *Levende Talen Tijdschrift*, 11(4), p. 3-13.

Oostdam, R., & H. van Toorenburg. 2002. 'Leuk is not enough': Het vraagstuk van de positionering van Engels in het basisonderwijs en de aansluiting met het voortgezet onderwijs. *Levende Talen Tijdschrift*, 3(4), p. 3-18

Reitsma, S. M. 2010. Is de T2 uitspraak van vroege vogels beter? Effecten van vroeg vreemdetalenonderwijs op de uitspraak van het Engels. Toegepaste Taalwetenschap, Rijksuniversiteit Groningen en Nederlandse Vereniging voor Toegepaste Taalwetenschap (Anéla).

Ros, B. 2010. Kritieke periodes voor taal leren bestaan niet. Janet van Hell over het leren van een vreemde taal. *Didaktief* 8. p. 5-7.

Schmitt, N. & S. Sonbul. 2010. Direct teaching of vocabulary after reading: is it worth the effort? *ELT Journal*. 64-3. p. 253-260.

Sousa, D.A. 2006. *How the brain learns*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Supovitz, J.A. en H.M. Turner. 2000. The effect of professional development on teaching practices and classroom culture. *Journal of Research in Science Teaching*. 37. p. 963- 980.

Thijs, A, D, Tuin, en B, Trimbos. 2011. Engels in het basisonderwijs. Verkenning van de stand van zaken. Onderzoeksrapportage SLO. Enschede.

Unsworth, S, C.L.J. de Bot, L. Persson & T. Prins. 2012. Eindverslag FLiPP- project. Universiteiten Utrecht en Groningen.

Waring, R. en M. Takaki. 2003 At what rate do learners learn and retain new vocabulary from reading a graded reader? *Reading in a Foreign Language*. 15-2. p. 130-163.

Westhoff, G. 2005. Engels is niet genoeg. *Het onderwijsblad*. 1. p. 31-33.

Westhoff, G. 2007. Woordkennis is een voorwaarde om een taal te lezen, luisteren, spreken en te schrijven. *Levende Talen Tijdschrift*, december 2007, uit S. Webb 'The effects of repetition on vocabulary knowledge', *Applied Linguistics*, 28(1), 2007, p. 46-65.

Westhoff, G. 2012. Mesten en meten in leesvaardigheidstraining. Leesvaardigheidstraining is iets anders dan examentraining. *Levende Talen Magazine*.3.

Wijk, J. van, (red.). 2012. De bruggen. Onderzoeksverslag lectoraat Engels. Interventies. Publicatiereeks Lectoraat Engels nr.3. Driestar Educatief. Gouda. p. 21.

Wijk, J. van, (red.). 2013. De zijden. Onderzoeksverslag lectoraat Engels. Enquêtes voortgezet onderwijs. Publicatiereeks Lectoraat Engels nr. 2. Driestar Educatief. Gouda. p. 32-36.

Bijlagen

Bijlage 1 Vragen voor interviews

Kerdoelen

1. Kunt u de kerndoelen noemen?
2. Spelen de kerndoelen een rol in uw lessen? Zo ja, hoe dan?
3. Bent u bekend met de niveaus van het Europees Referentiekader voor talen?

Lespraktijk

4. Hoe ziet een gemiddelde les er bij u uit?
5. Zijn er meerdere momenten in de week waarop Engels wordt aangeboden?
6. Zo ja, hoe vaak en hoe lang per keer?
7. Is er overleg met collega's in andere groepen over de doorlopende leerlijn Engels?
8. Biedt u de leerlingen ook luister- en leesstrategieën aan?

Aansluiting PO-VO

9. Heeft u weleens contact (gehad) met de VO school over aansluiting Engels?
10. Wat zou er beter kunnen in dat contact? Waar heeft u behoefte aan?
11. VO scholen die de cito volgroepen 0 afnemen in het begin van het cursusjaar zullen over de uitslag van de toets met de PO scholen communiceren. Hoe zou dat volgens u het beste kunnen?
12. Zou het expliciet gebruik van ERK de aansluiting PO-VO kunnen verbeteren?

VVTO

13. Wat is de reden/aanleiding geweest om eerder met Engels te beginnen?

Methode

14. Bent u tevreden met de methode?
15. Als de methode pas vernieuwd is, welke eisen zijn er gesteld?
16. Wat zou u graag verbeterd zien in de methode?
17. Welke materialen zijn waardevol voor uw lessen?

Ontwikkelingen

18. Zijn er de afgelopen twee jaren bewust maatregelen genomen om het Engelse onderwijs te verbeteren? Zo ja, welke maatregelen?
19. Ziet u nut in het aanbieden van vakoverstijgend Engels? Door het lezen van Engelse tekstjes, Engelse documentaires bij ak, gs of natuuronderwijs bijv. Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
20. Zou het aanstellen van een 'native speaker' (bijvoorbeeld door een samenwerkingsverband van PO/VO scholen) uw voorkeur hebben?

Nascholing

21. Heeft u nascholing gevolgd in de afgelopen 5 jaar?
22. Waar was deze op gericht?
23. Heeft u behoefte aan nascholing?
24. Waar moet deze vooral op gericht zijn?

Ten slotte

25. Heeft u nog andere vragen of opmerkingen

Bijlage 2 Vragen voor observaties

1. Doeltaal = voertaal? Spreekt de docent Engels in de les? Op welke momenten? Kruis hieronder aan wat je observeert.
 - a. De docent praat tijdens de instructie Engels.
 - b. De docent maakt opmerkingen in het Engels.
 - c. De docent vertelt verhaaltjes of anekdotes in het Engels.
 - d. De docent gebruikt zijn eigen Engels als luisteroefeningen. Leerlingen moeten tijdens of na het luisteren een opdrachtje doen.
 - e. De docent stimuleert de leerlingen om in het Engels te antwoorden.

Beschrijf nu in eigen woorden (50-70) hoe de docent de taal Engels in de les een plek geeft.

2. Woordjes aanleren wordt gedaan d.m.v.
 - a. Laten zien op het bord
 - b. Laten zien in het boek
 - c. Een woordweb maken
 - d. Werken met woordkaartjes
3. Woordjes trainen wordt gedaan d.m.v.
 - a. Doorlezen
 - b. Laten horen
 - c. Zinnetjes maken
 - d. Nazeggen
 - e. Spelletjes
 - f. Anders, nl.
4. Welke onderdelen worden in de les gebruikt? Waardeer de onderdelen van 1 t/m 3, waarbij 1 het meest aanwezig is.
 - a. De methode
 - b. Ander Engels materiaal
 - Spelletjes
 - Computerprogramma
 - filmmateriaal
 - tijdschriften
 - liedjes
 - anders, nl.
 - c. eigen inbreng en materiaal van de docent
5. Hoe worden leerlingen in het lokaal blootgesteld aan de taal Engels?
 - a. Niet
 - b. D.m.v. posters
 - c. D.m.v. woordspinnen
 - d. D.m.v. folders
 - e. Anders, nl.
6. Hoe vaak reageren leerlingen in het Engels tijdens de les?
 - a. Vaak
 - b. Regelmatig
 - c. Soms
 - d. Nooit
7. Stimuleert de docent het antwoorden en reageren van leerlingen in het Engels?

8. Beleven leerlingen (kleine) succeservaringen tijdens de Engelse les? (Denk bijvoorbeeld aan complimentjes van de docent bij goede antwoorden van leerlingen)
9. Worden er tijdens de les dingen verteld over de cultuur van Engelssprekende landen?
10. Welke vaardigheden komen terug in de les? Turf het aantal activiteiten/ onderdelen.

Luistervaardigheid	
Spreekvaardigheid	
Leesvaardigheid	
Schrijfvaardigheid	
Woordenboekgebruik	
Woordjes aanleren/trainen	
Grammar	

Bij het trainen van een vaardigheid wordt altijd een opdracht meegegeven. Bijv. Het geven van instructie in het Engels is geen luistervaardigheid, maar blootstelling aan de taal. De leerlingen laten antwoorden in het Engels en daarin hulp aanbieden en terugkoppelen is wel spreekvaardigheid.

11. Hoeveel minuten heeft de les geduurd?

Bijlage 3 Kerndoelen Engels basisonderwijs 2004

Beheersing van de Engelse taal wordt voor iedereen steeds belangrijker door de toenemende internationalisering, groeiende mobiliteit en de uitbreidende mogelijkheden om te communiceren via nieuwe media. De plaats van Engels in het basisonderwijs wordt gefundeerd door Europees beleid en door het uitgangspunt dat een redelijke beheersing van die taal bereikt wordt wanneer er vroeg met het onderwijs in Engels begonnen wordt.

Het doel van Engels is om een eerste basis te leggen om te kunnen communiceren met moedertaalsprekers of anderen die buiten de school Engels spreken. Die eerste aanzet wordt later, in de periode van de basisvorming, verder ontwikkeld. In de basisschool wordt het onderwijs in de Engelse taal waar mogelijk in samenhang gebracht met inhouden van andere vakken. Bijvoorbeeld met inhouden in de oriëntatie op jezelf en de wereld. Het gaat dan om eenvoudige alledaagse onderwerpen als 'woonomgeving', 'vrije tijd en hobby's', 'het lichaam', 'het weer'.

In het basisonderwijs gaat het bij het onderwijs in de Engelse taal vooral om mondelinge communicatie en om het lezen van eenvoudige teksten. Het schrijven beperkt zich tot het kennismaken met de schrijfwijze van een beperkt aantal vaak voorkomende Engelse woorden. Voorts leren kinderen om woordbetekenissen en schrijfwijzen van woorden op te zoeken met behulp van het woordenboek.

Kerndoelen

- De leerlingen leren informatie te verwerven uit eenvoudige gesproken en geschreven Engelse teksten.
- De leerlingen leren in het Engels informatie te vragen of geven over eenvoudige onderwerpen en zij ontwikkelen een attitude waarbij ze zich durven uit te drukken in die taal.
- De leerlingen leren de schrijfwijze van enkele eenvoudige woorden over alledaagse onderwerpen.
- De leerlingen leren om woordbetekenissen en schrijfwijzen van Engelse woorden op te zoeken met behulp van het woordenboek.

Lectoraat Engels

In 2010 is Driestar Hogeschool gestart met een lectoraat Engels. Er wordt gezocht naar verbetering van de resultaten voor het vak Engels. Allereerst is er onderzoek gedaan naar de voornaamste oorzaken: hoe komt het dat de resultaten voor Engels in het reformatorisch voortgezet onderwijs onder de landelijke gemiddelden liggen? Om tot een helder beeld te komen zijn eerst de schoolexamens en de centrale examens uit de periode 2005-2009 onderzocht. Van dit onderzoek is verslag gedaan in het rapport *De kloof* (2011). Vervolgens is besloten een enquête uit te zetten onder docenten, ouders en leerlingen van zowel reformatorische als niet-reformatorische scholen. Hiervan wordt in dit rapport *De zijden* (2013) verslag gedaan. Ook zijn er onderzoeken gedaan in het basisonderwijs. In het rapport *De aanloop* (2013) wordt daarvan verslag gedaan. Het lectoraat heeft vervolgens een onderzoek ingesteld naar de interventies die op de scholen gedurende tien jaar zijn gedaan om de resultaten te verbeteren. In het rapport *De bruggen* (2012) wordt verslag gedaan van de belangrijkste succes- en faalfactoren.

Relevante wetenschappelijke informatie over praktisch hanteerbare strategieën voor de school- en lespraktijk wordt bestudeerd en experimenten/pilots in de praktijk van de lerarenopleiding en de vo-scholen worden voorbereid.

Kenniskringleden Lectoraat Engels

Dick van Boven	Pieter Zandt Scholengemeenschap Kampen
Janine van Vliet-Floor	Van Lodenstein College Amersfoort
Leo Kosten	projectleider
Rens Krijger	Wartburg College Rotterdam
Erwin Meerkerk	Gomarus Scholengemeenschap Gorinchem
Annemarie van Mersbergen	Gomarus Scholengemeenschap Gorinchem
Peter Schillemans	Wartburg College Rotterdam
Martine Verlek-Schrier	Driestar Educatief
Raymond Schroevers	Calvijn College Goes
Henriëke van Schothorst	Jacobus Fruytier Scholengemeenschap Apeldoorn
Lute-Geert Verdouw	Driestar College Gouda
Wim de Vos	Gomarus Scholengemeenschap Gorinchem
Corneé van der Wind	Driestar Educatief
Johan van Wijk	Lector

Voor contact en informatie over het lectoraat Engels is informatie te vinden op www.lectoraatengels.nl.